Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 31 октябрь, 1974 шу. ● № 131 (5420). ● Мах 2 кеп.

РЕСПУБЛИКА ОБЩЕСТВЕННОСТА I СЪЕЗД

Селхан, 20 октябре, Грозне, В. И. Ленина цIерагIча культура Двореце хилар «Бераштен кагирхоштен кхетам луча дезала, школас, общественноста цхьан бартагIа ду гIулакхаш» яха проблема ювцаш йола общественноста республикански I съезд.

Цига баьхкабар республика партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, общественни организацей, просвещене, унахцIено лораяра, чурча гIулакхий органий, промышленни предприятей, колхозий, совхозий викалаш.

Съезд хьайийллар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. О. Бузуртанова.

«ХьатIакхувча тIехьенна коммунистически кхетам луча дезала, школас, общественноста цхьан бартагIа ду гIулакхаш» яха доклад йир Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министра М. I. Умарова.

Дийцача дешах лаьца содокладаш йир Нохч-ГIалгIай облсовпрофа секретара П. Е. Селицке, къахьегамхой депутатий Малгобекски горсовета исполкома председатела заместитела Н. Ф. Мордвиновас, Шелковски районо заведующе А. А. Теряевас, Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета йокхагIйолча преподавателa, педагогически Iилмай кандидата Л. Я. Каплинас, ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. Холохоева.

Доклалахи содокладехи лаьца къамаьлаш дир М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра кертерча режиссера, РСФСР заслуженни артиста Е. Красницке, Гудермесски района «Октябра 40 шу» яхача колхоза председатела О. Осмаева, В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводa воккхагIволча оператора, Социалистически Къахьегама Турпала Н. Ведерникова, кхычар.

Съезде болх беш хилар бераштен кагирхоштен коммунистически кхетам балара кхо секци.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленум

29-ча октябре КПСС обкома политически дешара ЦIагIа хилар парте Нохч-ГIалгIай обкома аргIанара III пленум.

«Капитальни гIирсаш хьалдар мишта латти КПСС XXIV съезда решенеша маяххара республике уж хьалделга дIахо дикагIа вIаштIехьдаккхара а дикагIа хьалдара а де дезарехи» доклад йир КПСС обкома хьалхарча секретара С. С. Апряткина.

Доклалах йолча пренешта юкъе дакъа лаьцар Н. Я. Правенке — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара, В. В. Сперанске — гIишлошъеча Нохч-ГIалгIай управлене начальника, В. Г. Табацковас — КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара, Г. Ф. Пальчикова — «Грозиефтехимзаводы» объединене начальника, Д. Г. Завгаева — совхозий Нохч-ГIалгIай производственни объединене начальника, В. А. Сорокина — «Грознефть» объединене начальника, Р. М. Гайрбекова Нохч - ГIалгIай АССР «Межколхозстрой» объединене правлене председатела, Н. Г. Рыженкова — «Красный молот» завода котельщикий бригадира, Р. В. Вахаева — Нохч-ГIалгIай Министрий Совета председатела, А. Н. Панкова — СССР промышленни гIишлошъеча министра заместитела, А. К. Попова — гIишлошъеча Нохч-ГIалгIай управлене механизаци еча управлене парткома секретара, Н. А. Хельмицке — колхозий юкъара гIишлошъеча Ерригроссийски объединене правлене председатела хьалхарча заместитела, В. Г. Куличкова — гIишлошъечен архитектуран гIулакхашта йолча республикански управлене начальника, У. А. Арснукаева — «Чечингсельстрой» треста управляюще, Л. П. Ясинецкаяс — Сунженски района Щеча Эскара цIерагIча колхоза председатела, А. К. Зязина — Нохч-ГIалгIай АССР фусамий - коммунальни боахама министра, С. М. Бекова — КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара.

Пленумо ишта ладийгIар «КПСС XXIV съезда решенеша маяххара доакъара база чIоагIъяран хьайбай боахам дIахо дегIабоалабаран Нохч-ГIалгIай областной партийни организаце декхарех бола КПСС Нохч-ГIалгIай обкома II пленумо 1971 шера 24 июне баь соцам кхоачашбелга мишта лел» дувцаш КПСС обкома шоллагIча секретара М. Ш. Баматгиреева баьча хоамага.

Из дош дувцаш къамаьлаш дир А. И. Воронкина — КПСС Ачхой-Мартановски райкома хьалхарча секретара, М. А. Арбиева — «Атагинский» совхоза директора, С. А. Кириллова — республика юрта боахама министра.

Пленума балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК гIишлошъеча отдела сектора заведующе В. М. Козлова, СССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьтта химически промышленноста министра заместитела Г. Ф. Ивановске, РСФСР фусамий-коммунальни боахама министра заместитела В. В. Федорова, РСФСР гIишлон материалий промышленноста министра заместитела А. Р. Захарова, СССР мехкдаьттан газовни промышленноста предприятеш хьалъеча Министерства «Главнефтегазспецстроя» начальника Ю. А. Власова, РСФСР автомобилий наькъаш хьалдеча а леладеча а Министерства коллеге члена Н. И. Голованова, РСФСР юрта гIишлошъеча Министерства «Главсевкавсельстроя» начальника М. И. Костырина.

Дийцача дешаех пленумо тIайийцар доаггIаш дола соцамаш.

«СССР ГЕРЗАШЦАРЧА НИЗАШКА ДАЬХЕННА ГIУЛАКХ ДАРАХ» ТЕЛА ОРДЕН ОТТАЯРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

1. Советски Эскара, ТIема-Форда Флота, доазон тIарчен чурчен бIуца тIема гIулакх дераштa тела «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гIулакх дарах» яха I, II, III степена орден оттайойла.
2. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гIулакх дарах» яхача ордена статут чIоагIйойла.
3. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гIулакх дарах» яхача I, II, III степена ордена описани чIоагIйойла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 шера 28 октябрь.

«ТIЕМА ГIУЛАКХ ДЕЧА БЕЛГАЛВАЛАРАХ» ТЕЛА МЕДАЛЬ ОТТАЯРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

1. Советски Эскара, ТIема-Форда Флота, доазон тIарчен чурчен бIуца тIема гIулакх дераштa тела «ТIема гIулакх деча белгалваларах» I-чен II-чен степена медаль оттайойла.
2. «ТIема гIулакх деча белгалваларах» яхача медалах йола положени чIоагIйойла.
3. «ТIема гIулакх деча белгалваларах» яхача I-чен II-чен степена медала описани чIоагIйойла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 шера 28 октябрь.

«Луна-23» яха автоматически станци—сигала

ТАСС-а ХОАМ

Космически арен Маьлха системa планеташи таххара программага хьежжа 1974 шера 28 октябре московски ханах 17 сахьати 30 минути яьлча Советски Союзе сигала яхийтай «Луна-23» яха автоматически станци.

Из сигала яхийтаро лерхIар — Беттан цунна гонахьарча аренеш дIахо Iилманa тохкамаш делга.

Лаьттан искусственни спутника орбита тIара гIетта Бетта тIа яха «Луна-23» яха автоматически станци лаьрхIачоз гаргга йолча траекторе тIа яьннай.

Телеметрически информаце даннеегIа, станце тIара системаши агрегаташи лерттIа болх беш я.

Iочууха информаци къестаю координационно - вычислительни центро.

ОКТЯБРА СИЙНА

ЦIЕЙНА НАКЪАБОЛХАШ

Сийлахь-йоккха Октябрьски революци хинна ди гурахьа кхашка ду деррига балхаш чакхдаьха дезде безам болаш ба республика юртбоахама болхлой. Кхашкара балхаш чакхдаьха хиларах хIара дийнахьа хоамаш ух колхозашкарен совхозашкарен.

28 октябрь тIакхоачаш республика дукхагIйолча районашка чуийца яьннай хьажкIаш, кхыйола культураш. Назрановскии Сунженскии — цу шин районашка мара йисаяц чуэцанза хьажкIаш.

ХIанзле хьувкъам чуийцача кхашкара 75 эзар тонн фуалъяьха хьажкIаш яьннай, дIадахача шера укх хана чуийца хинначул 25 эзар тонн дукхагIа.

Эггара дукхагIа — 15 эзар тонн хьажкIаш чуенай Шалински района боахамаша, хIаьта Грозненски, Урус-Мартановски районашка итт-итт эзар тонн хьажкIаш чуийцай. Республике гIолла хIара гектара тIара 29 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьннай, хIаьта Ачхой-Мартановски районе — 35 центнер, Грозненски районе — 37,5 центнер, Урус-Мартановски районе — 34,6 центнер, Шалински районе — 37 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуийцай хIара гектара тIара.

Республике кхедаь деррига дуга чудена даьннад. 5213 гектара тIара 19653 тонн дуга чуийцад, дIадахача шера чуденачул дукха хIама ца эшаш, ворхI эзар тонн дукхагIа да из. ХIара гектара тIара 37,7 центнер дуга чуийцад республике, хIаьта Гудермесски районa дуга кхедечар 43,4 центнер дуга даькккар хIара гектара тIара.

Укх шера кхеяьча шекара свеклах 75 процент чуийца яьннай.

Чуийцача 6831 гектара тIара 162,6 эзар тонн шекара свекла яьццай, гектара тIара юкъера лаьрхIача 238 центнер а йоаккхаш.

Шекара свекла чуэцара болх къаьстта дика вIаштIехьбаьккхаб Малгобекски, Гудермесски районаша. Укх шера дIайийна хинначох 87 процент шекара свекла чуена баьнниб малгобекцаш, хIаьта гудермесцаш — 81 процент.

ХIара гектара тIара 264 центнер шекара свекла чуэц Ачхой-Мартановскии Назрановскии районаша, гудермесцаша — 241 центнер шекара свекла йоаккх гектара тIара.

Болх дика вIаштIехьбаьккхакъа а хьийга коартолаш чуийца яьхай республика юрта боахама къахьегамхоша. Дика хьийкъай коартолаш. Цу гIуллакхо торо хилийтай пачхьалкхенга из культура йоккхара халкъбоахама план толамца кхоачашъе.

Халкъбоахама планагIа пхи эзар тонн йохка езаш хиннача 5452 тонн коартолаш еххай пачхьалкхенга вай республика колхозашеи совхозашеи.

Къаьстта боккха хьувкъам чуэц Назрановски, Сунженски районашкарча боахамашка.

Пачхьалкхенга коартолаш йохкилга дIахо хьош ла.

РЕСПУБЛИКА ПРОМЫШЛЕННОСТО ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Ийслагiча пятилетка диьлагIча, къоастамбеча шера план кхоачашъяра шерра социалистически ях йоаржаь, сийлахь-боккхача Октябра цIейна дика толамаш дахарца накъаболх республика промышленни предприятей болхлой. Итт бетта план хамал хьалха, 29 октябре кхоачашъяьй дукхача предприятеша.

Социалистически яхье хьалха латтачарех я: СССР 50 шу дизара цIерагIа йола Грозненски химически комбинат, Н. Анисимова цIерагIа йола Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод, Карабулакски химически реагентий завод, «Электроприбор», «Пищемаш» заводаш, Аргунски аьшка - бетонни изделей завод, «Чечингушводстрой» гIишлошъяра управлени, Шалински лесхоз, Гормолкомбинат, Гудермесски кирпичкий завод, кхыяраш.

БIУБЕННА ГIА БОАХ РОССЕ

Российски Федераце промышленноста болхлоша, шера план хамал хьалха кхоачашъяри Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 57 шу дизара баха боаггIача тайпара накъабахари духьа ях а лелаеш, нийс бетта план тIеххкоачашъяьй продукцена реализаци яра объема, цун лоархIамегIара тайпаш хьадара. къахьегама овсарле лакхъяра. ДIадахача шера цу ханаца нийсйича промышленни продукци 8 процент дукхагIа хьаяьй, къахьегама овсарле 7 процент лакхъеннай. Къахьегама овсарле лаккъяра чотах хиннай дукхагIа хьаьча промышленни продукцех 86 процент. Цу хьакъехьа дувц РСФСР Министрий Советерча Центральни статистически управлене.

Промышленноста къаьсткъаьста доакъош хьайийцача продукци 1973 шера цу хачаца нийсйича дукхагIа хьаяьй: электроэнергетика — 7 процент, йоагоча хIаман промышленность — 7 процент, Iаьржен сийрден бесаш дола металлурги — 6 процент, химически мехкдаьтта химически промышленность — 10 процент, машиностроении металлообработкаи — 12 процент, хьу чакхйоахен целлюлозно - каьхатен промышленность — 4 процент, гIишлой материалий промышленность — 6 процент, яйга промышленность — 3 процент, кхачан промышленность — 9 процент. 10 процент дукхагIа хьадаьд культурно - бытовойн боахамеь гIулакхашта лаьрхIа товараш.

Продукцена реализаци яра нийс бетта план кхоачашъяьй РСФСР ерригача промышленни министерствашен ерригача областий, краяй, автономни республикай промышленностои.

ДIадахача шера цу ханаца нийсйича дукхагIа яькхай: электроэнерги — 29 миллиард киловатт - сахьат, мехкдаьтта (газови конденсат а тIехьа) — 22 миллион тонн, газ — 7,6 миллиард кубически метр, кIор — 6,8 миллион тонн, чон — 2,3 миллион тонн, болат — 2,2 миллион тонн, автопокрышкаш — 1,6 миллион, прибораш, автоматизаце средстваш, цар запасной оатхалаш — 184 миллион сома маьха, автомобилаш — 171 эзар, цу даькъе грузовой яраш — 23 эзар, таркто раш — 7,7 эзар, юртбоахама машинаш — 190 миллион сома маьха, хьайбай боахаме, коа тIара оалхазараш леладеча, доакъараш кийчдеча балхашта механизаци яра эша машинаши оборудовании — 56 миллион сома маьха, каьхат — 83 эзар тонн, цемент — 2,5 миллион тонн. ДукхагIа хьаду сийрда бесаш долеи наггахьа мара ца нийслун металлаш, мехкдаьтта химе продукташ, продукце дукхха кхыдола тайпаш.

ДукхагIа хьадаьд халкъа эша товараш: кIадаш — 14 миллион квадратни метр, тийга яь хIамаш — 270 миллион сома маьха, дулх — 451 эзар тонн, дулха даьтта — 20 эзар тонн, цIенача шурий продукци — 985 эзар тонн, ганарий даьтта — 420 эзар тонн, сортех йола пхьегIаш — 17 миллион сома маьха, телевизораш — 67 эзар, холодильникаш — 72 эзар, мебель — 135 миллион сома маьха, мIад йоаха синтетически средстваш — 36 эзар тонн.

Цунца цхьана, белгалдоаккх РСФСР ЦСУ хоама тIа, цхьайолча предприятеша кхоачашьяьц продукцена реализаци яра объеман цхьадолча кхыча хьоькхамаштен оттаяь шоай задаиеш.

Промышленность бIарчча хьайийцача кхоачашъяьяц минеральни удобренеш, каустически сода, серни кислота, химически хьоасийн таьши, металлургически оборудовани, мехкдаьтта аппаратура, тракторни прицепаш, ялат чуэца комбайнаш, гIулакхага йода хьу, целлюлоза, картон, чухьнахьа дувхадун тIеханахьа дувхадун пазата барзкъаш, телатах баь кога гIирс, радиоприемникаши радиолаш, изделей цхьадола кхы тайпаш хьадара план. Кхоачамбоацараш да машинехи оборудоваиехи, бедалах а материалех а, балха ханах пайда эцара даькъе.

Iилманеи техникаией карагIдаьннарий ларда тIа промышленносте дIахо юкъехкихьай прогрессивни технологически процессаш, производствапа комплексни механизации автоматизации шерагIа яра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаьхад, болх бе йолаялийтай управлене автоматически системаш. Предприятеша кара а дерзадаь, хьале доладаьд продукце цхьа эзар совгIа херда тайпа Лакхбеннаб арахецача продукце технически боарами дикали. 1974 шера 1 октябре кхаччалца Пачхьалкхен дикала Знак еннай 12 эзар изделена. Тоадаьд предприятей балха технико - экономически хьоккхамаш.

РСФСР промышленносто кхоачашъяьй промышленни продукци хьаярга бола мах лохбарей пайда барей план.

(ТАСС).

Л. И. БРЕЖНЕВЕИ А. А. ГРОМЫКОИ США ПАЧЧАХЬАЛКХЕН СЕКРЕТАРАЦА Г. КИССИНДЖЕРАЦА ХИННАЧА БЕСЕДАЙ ИТОГИЙ ХЬАКЪЕХЬА

ВIаштIехьбаьнна хиннача бартага хьежжа 23 октябрера денз 27 октябре кхаччалца Москве хиннав США паччахьалкхен секретарь, къамая кхерамзлен дешашта президента помощник Генри А. Киссинджер. Цун беседаш хиннай КПСС ЦК Генеральни секретараца Л. И. Брежневцеи КПСС ЦК Политбюро членаца, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министраца А. А. Громыкоцеи.

Беседашка дакъа лаьцар: советски оагIонгахьара — США-рча СССР посола А. Ф. Добрынина, КПСС ЦК Генеральни секретара помощника А. М. Александрова, СССР МИД коллеге члена Г. М. Корниенкос; американски оагIонгахьара — СССР-ерча США посола У. Стессела, паччахьалкхен департаментен КIайча цIен аппаратеи бехктокхамеча болхлоша Х. Сонненфельдта, А. Хартман, А. Атертона, У. Хайлэнда, У. Лорда, Ж. Лодала, А. Клифта.

Беседаш йолча хана советско-американски юкъмоттигий дукхаяа дешаехи цхьайолча дунен халкъашта юкъерча лоаркIамегIарча проблемаехи шоашта хетачоа бокъонца дIахьа дагабоалаш моттиг хилар.

ОагIонаша раьза хинна бакъдир, СССР-ая США-нен юкъера юкъмоттиг из юкъмоттиг хаданза тоаяра тIаберзабаь оттабаьча наькъага хьежжа дIахо а дегIаухаш хилар.

Цунца дувзаденна цIаькха а белгалбаькккар советско-американски паччахьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхийттачул тIехьагIа тIайийцача решеней принципиально боккха лоархIам, хьакхайкадир шаккхе оагIув советско-американски юкъмоттиге халданза прогресс хулга Iалашдара дIахо чIоагIа хьинар тIаахийта лаьрхIа хилар.

ЧIоагIа уйла тIаяхийтар стратегически герза дIахо дозув оттадара проблемана, хIаьта из ювцача хана ларде лаьцар цу гIулакха йIаьххача хана керда оттаеча, хIанз йолаш йолча 1972 шера 26 мае хинна яь хиннача соглашенена тIехьа е езача соглашене хьакъехьа вIаши дагардараш принципиально кхетадаь хилар.

Пайдана я долаш дIа-хьа дагабаьлар цу тайпарча соглашенеца дувзаденнача хьалдача хIамашта. Уж дешаш дIахо а дувцаргдолаш да.

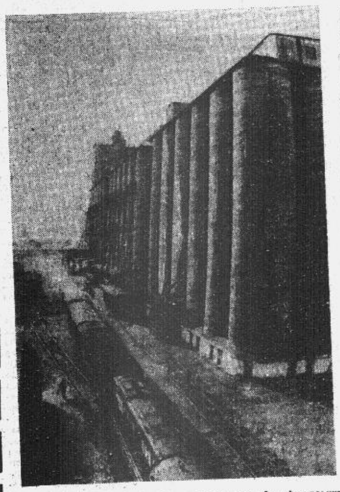
ОагIонаша белгалдаькккар, бIарчча хьайийцача СССР-ан США-анен юкъера бувзамаш тайп-тайпарча доакъошка толаме дегIаухаш хилар. Уж раьза ба юкъе яь соглашенеш йизза кхоачашъяро шин мехка юкъе цхьана леладу вIашн гIойле йолаш дола гIулакхаш дIахо шердара аьттув болаш йола перспективаш хьаеллаггхилар.

ОагIонаш хIанз а сагото дIаяланза я Гаргарча Малхбоалерча хьалаца дувзаденна. Цар бакъдир цу районера гIулакхаш нийсхонцеи чIоагIен нийсдара овлангара дешаш къоастадергдола наькъаш лахара къахьега лаьрхIа шоаш хилар. ОагIонаш раьза хилар Женевски конференце болх сихагIа юха дIаболабара гIулакхаш цу тайпара лертIадахара пайдана хургхилара.

Европерча кхерамзленахи цхьана леладеча гIулакхехи йолча совещане баь болх белгал а боаккхаш, оагIонаш раьза хилар укх гергарча хана из толаме чакхъякккхара дIахо а чIоагIа хьинар тIадахийта. Ишта Центральни Европе герзашцара низаши герзаши вIаши цхьатарра кIезигдара хьакъехьа еча переговорашка а прогресс хилийта йиш я аьнна хет царна.

Корта болаши лоархIамеи дар дIа-юха дагабувлар. ЧIоагIа пайдана лоархI из цинна а оагIоно. Цунца дувзаденна юха а дика мах бир шин мехка юкъе каст-каста консультацеш елга чIоагI а деина дIадоладенна хилара.

ОагIонаша белгалдаькккар, СССР-ан США-нен юкъера юкъмоттиг тешшаме дегIаккхувлара паччахьалкхенна керте латтараш вIашагIбеттабалар къаьстта боккхача лоархIаме хилар. ХьалхагIа дIакхайкадаьма хиллара, укх шера ноябрь бовш г. Владивостока районе балха гIулакха вIашагIкхетаргва КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежневи США президент Джеральд Форди.

Къилбаседа Казахстана ялат кхедерашца цхьана укх деношка чуийнна болх беш ба Кълбехьен-Уральски машиннаькъа Петропавловски отделене машиннаькъахой а. Ялат дIаувзилга дика вIаштIехьдаьккха да укхаза.

СУРТА ТIА: кердача хьувкъама ялат дахьаш ена состав Петропавловски элеваторе.

Г. СЕРГЕЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КОТБАЬННАРАШТА — ЦIЕ БАЙРАКХ

Республика районаша хьайбай продукташ дукхагIа яхаран кийчъяран лелаяьча социалистически яхьа нис бетта итогаш яьй. Котъяьннарг лаьрхIай Малгобекски район (парте горкома секретарь П. Г. Кашеев, горисполкома председатель К. Т. Яндиев, районни юртбоахама управлене начальник С. Х. Хамхоев, юртбоахама продукташ ийяреи цар дикалга хьажарен дешашта вола районна керттера паччахьалкхен инспектор М. Ю. Белхороев, юрта боахамен заготовкайн болхлойн гIулакхерча наьхен профсоюза райкома председатель Н. С. Крестьянников), КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи карара кара тела ЦIе байракх хьожаяьй цу района.

Паччахьалкхенга дулах дохкара нийс бетта халкъбоахама план 105 процент кхоачашъяьй Малгобекски районо, шура йохкара — 109, фуаш дохкара — 233, тха дохкара — 112 процент. Соахка цу ханна хинначунца нийсйича заготовкай объем хьайбай продукце деррига тайпашта лакхъеннай, цу даькъе дулха — 26 процент, шурийна — 11 процент, фуашта — шозза совгIа, тхана — йиъ процент. Доахани жаи пхи процент, детта доахан ялх процент дукхагIа хиннад районе.

Белгалдаьккхад паччахьалкхенга массе тайпара хьайбай продукташ йохкара нийс бетта план гIеххкоачашъяьча Шалински районо дика болх баь хилар.

МОСКВЕ ХИННА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

29 октябре пресс-конференци хилар советски кулгалхоша Москве ФРГ федеральни канцлераца Г. Шмидтацеи кхыча мехкашцарча гIулакхий федеральни министраца Г.-Д. Геншерацеи еча переговорашца дувзаденна.

КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева тIадиллагIа советски викала Л. М. Замятина заявлени йир пресс-конференце. Цу тIа йоах, Советски Союзе венача федеральни канцлера визити цунца еш йола переговораши советски кулгалхоша вай шин паччахьалкхенна юкъерча гIулакхашка традиционни а хинна дIаэтта паччахьалкхенашта керте латтараштa юкъера контакташи вIашагIкхетараши дIахо дахьар санна лоархI. ХIанз вIашагIкхетараи дIаюха дагабувлаш советски кулгалхоштеи федеральни канцлераи юкъе деча къамаьлаштеи ларде улл Московски договор, 1973 шера мае Л. И. Брежнев Германе Федеративни Республике вахача хана яь соглашенеши вIаштIехьбаьнна барти. Из — йIаьххача перспективе вIашн гIойле йолча тайпара СССР-ан ФРГ-енен юкъе цхьана леладу гIулакхаш чIоагIдара йола тешаме лард.

Советско - малхбузенгермански юкъмоттиге хIанзле а дикка практически результаташ хиннай тайп-тайпарча доакъошка. Уж дика хувцамаш ши-шегIа хьахиннадац. ЧIоагIа къахьегарах хьахиннад уж. Европе нийсъеннача реальносташка кердача тайпара хьажа дийзар. Советски Союзе чIоагIа дика лоархI, СДПГ лидерех цаI хинна федеральни канцлер Г. Шмидт Брандта — Шеела правительства дIайолаяьча кердача малхбоалехьарча политикапа керте лаьтта хилар.

Федеральни канцлер Г. Шмидт визитаца вар бахьан долаш шинна а мехкеи дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбари духьа уж гIулакхаш дIахо кIоаргдаргахьа керда пайдана гIа боаккхаргхиларга лог доахаш ба Москве, аьлар Л. М. Замятина. Проблемаш, кхыметтел эггара халагIа яраш а, ювцача хана лоархIаме да лаьрхIа юкъара цхьа хIама хилар. Нагахьа санна вIашн дIа-хьа дувцар кхетаделга, вIашн гIойле йолча тайпара цхьана гIулакхаш леладелга, машар чIоагIбелга цу тайпара лерхIар дале, тIаккха аттагIа да хIанз а къоастаданза лиса дешаш къоастаде, тIаккха аттагIа да партнера хьашташ шин мехка хьашташца цхьана тарде.

Германе Федеративни Республикацара гIулакхаш дикача лоалахола принципаш тIа эргадахара тIаберзабаь Советски Союза никъ чIоагIен хувцалургбоацаши ба. Л. И. Брежнева белгал ма даккхара, ФРГ-еца массе оагIорахьара цхьана леладу гIулакхаш дегIадоаладар — из вай политика принципиальни йIаьххача ханара никъ ба.

Ишта ба советски кулгалхоштен ФРГ федеральни канцлераи юкъе дIа-юха дага а бувлаш ювцаш йолча проблемашца советски кулгалхоша лаьца никъ.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча статс - секретара К. Беллинга — федеральни правительства кепайоазони информацеи ведомства кулгалхочо аьлар, переговораш корта болаш долча хьалашка еш я. Цо белгалдаьккхар, переговорашка ФРГ-енеи Советски Союзаи юкъера гIулакхаш дIахо дегIадоаладара перспективаш, цу даькъе экономически даькъера яраш а ювцаш хилар. К. Беллинга белгалдаьккхар, федеральни канцлер цу тайпара цхьана леладу гIулакхаш кIоаргдара промышленни кооперацe кIоаргагIа йолча формашта тIехьа хилар. Экономически бувзамаш кIоаргдаро шин дика воздействи ергья политически дегIаахара а.

Корреспондентий хаттараштa жопаш тийлар СССР-ен ФРГ-ен викалаша пресс-конференце.

(ТАСС).

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕЧА ФЕРМАЙ КУЛЬТУРА ЛАКХЪЯР ДУХЬА

ТУЛЬСКИ ОБЛАСТЕРЧА ЛЕНИНА ЦIЕРАГIЧА КОЛХОЗА КОЛХОЗХОЙ ПИСЬМО

ГIадбаха, сийрда уйлаш дег чу йолаш болх советски нах Сийлахь - боккхача Октябра цIейга. Цхьаннена тIехьа шоллагIчо луш рапорташ тел коллективаша шоаш къахьегама толамаш дахарах, юртбоахама декхараш кхоачашдарах, пятилетка дилагIа шу толаме чакхдаккхарах. Цу лоацача хоамаша къаьга тешал ду парте белгалъяь планаш кхоачашъяра дерригача халкъо йоакхо еш хилара. Тхоай дерригa низаш, знанеш, опыт оаха тIаерзаю КПСС XXIV съезда Программа кхоачашъяра.

Даьраш дукха да. ДIахо керда дукха гIулакхаш да тха пятилетка чакхйоалача шера кхоачашде дезаш. ХIаьта 1975 шу ший тайпара шу да. Из вай парте XXV съездал хьалхара шу да. Тха вIаштIехьа мел даргдола хIама, тхона карагIа мел даргдола хIама дукхачa хьале тхо дIахо дIахьалхашка долхилга белгалдоаккхаш хургда.

Мишта бе беза оаха хIанз болх, мишта даха деза кердача рубежашка? Кишиневе Молдавски ССР 50 шу дизар деза деча шу къамаьл деш Л. И. Брежнева аьлар, иттлагIа пятилетка — из эггара хьалха дикала пятилетка, халкъа хьал-торо дIахо тоаяр духьа эффективность лакхъяра пятилетка хила еза. «Дикален эффективностен дешаш, — белгалдаьккхад дIахо Леонид Ильича, — цхьаккха юкъарчал доацаш гIулакх долаш да вай юрта боахамца а. ХIанз-м укказа а дукхагIа ма йоаккхий вай продукци дIадув лаьтташ шердара чотах йоаккхачул дукхагIа хьувкъам лакхбара чотах а, лаьттан беркат алсамдаккхара наькъаца, лаьтта леладарен хьайбаш леладарен ерригa культура лакхъяра чотах»..

Деза дешаш да! Парте тIагIертта чакхбоах интенсивни методегIа боахам лелабара тIаберзабаь никъ. Белгалдоаккхаргда вай: кхайн фермайн эффективность лакхъелгей продукци алсамйоаккхилгей лаьтта леладарен хьайбаш леладарен культура лакхъяра дешаца цхьан мугIаре латт. Кхетадеш да, деш дола къамаьл шерра маIан долаш йолча культура хьакъехьа хилар. Оаха дувцар технически прогресс юкъейоалаелга, практике Iилмана карагIдаьннарехи толашагIча опытахи пайда эцилга, хьайбай боахам индустриальни ларда тIа оттабелга, хьайбаш леладерий къахьегама маIан хувцилга да.

Тхоай колхозага хьежача шаьра бIаргагу тхона, фермай культура лакхъярах мел пайда боал. Мишта яр тха шурий производство итт шу хьалхагIа? Юрташка гIолла дIа-юха ескъаенна яьда дукха кагий фермаш, кулгашца хьегаш къа, эсала доакъарий база, кIезига шура луш дола массе тайпара доахан. Аьлча кхоачам ба, 1964 шера юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара йоаккхаш йола шура 1500 килограмм мара ца хулаш хинна хилар. Кхетадеш да из, продукци йоаккхаш тхона зе мара пайда хулаш ца хинна хилар.

Доакъош дегIадахкаре овлангара гола техар юртарча инициативанен творчески кердадараш лахаран шерра никъ хьабийлла йола КПСС ЦК мартовски (1965 шу) Пленум хинначул тIехьагIа. Доккхий хIамаш чакхдаха лаьрхIар: хьайбай боахама комплексни механизаци яра, хьайбаш леладара культура лакхъяра ларда тIа цу даькъера къахьегама овсарле чIоагIа лакхъелга.

Хьайбаш леладара культура лакхъяр духьа къовсам лоаттабара цу хана оаха эггара хьалха халача балхий процессашта комплексни механизаци е езар. Коллективо керда хIамаш лехаро, дай-мехкен доазол дехьарен опыт Iомаяро новкъостал дир тхона хьайбаш чулеладеча помещене ший тайпара проект оттае. Цу помещене чу хIанзарча машиний система оттаяро йиш хилийтар хьайбаш леладерий къахьегама овсарле дикка лакхъе. 50 етт лелабе яьлар цхьа доярка, болх беча хIара сага тIабужа мухь юкъера лаьрхIача кхозза дукхагIа хилар. Цхьа центнер шурий яккхарга дIабодя къахьегам 20,6 сага - сахьатагара 6,2 сага-сахьатага кхоачаш кIезигбелар. Цхьабакъда, из хьайбаш леладара бокъонца йолча культурагахьа баьккха хьалхара гIа мара бацар. Механизаца — лаьрхIа алхха цхьа хIама хинна Iацар. Малав вайх укх тайпара сурт ца довзар: керда помещени хьалъяьй, тайп-тайпара машинаш чуоттаяьй, болх бе йолаялийтай. Механизаци яь ма яьннайий, хетаргахьа, массе метте: доахан деттара а, царна хий меладара а, кхо арадахара а. ХIаьта технологи хьалхагIа ше хиннача тайпара йисай, хьайбаш леладерашта тIабужа мухь алсамбалац, хьалхагIа шоаш даьча группашта гIулакх деш я доиркаш, цар къахьегама овсарле лакхлац. Из бахьан долаш даькъа рентабельность лакхлац, ше бодаш хиннача тайпара беза мах бодар шура яккхарга. ТIаккха кулгалхоех цхьабарий кийча вывод хилар: дерригa гIулакх, дий хьона, закупочни маьхех латт.

Нийса уйла яц. Шурево хIанзара маьхаш долаш а дика пайда тела йиш хиларал совгIа, тела а беза, эффективни хила а еза из, хIаьта нагахьа санна цхьаццайолча моттигашка из яккхарга бода мах лакха бале, цун бахьан го деза доал во дарах, берригa болх эсала лелаш хиларах. Кердача пензашта юкъера къаьна технологи — из ма йий производства культура лоха хилара белгало, цун эффективность лакхъярга бодача наькъа тIа къайлагIа йола тормоз.

Тха фермашка яьча комплексни механизаце никъ хьабийлаб хьалхалаттача технологена. Дай-мехкен доазол дехьарен литература а Iоиадеш, мехка дикагIдолча боахамий опыт а тохкаш, оаха вывод яьй: экономически пайданагIа йола система я хьайбаш кортамукъа чудоахкадар. Иштта хьахилар поиска керда лостам. Хьайбай боахамера культура лакхъяр духьа лоаттабеча къовсама цу этапе тхона хьалхашка хьаэттар шура яккхара керда технологически процесс юкъеяхьа лаьрхIача комплекса проект оттаяра декхар.

Иштта, Л. И. Брежнева нийса белгала ма даккхара, Iалам Iалам да, болх болх ба.

Хьайбай боахама культура хила йиш яц дика кийчъяь зоотехнически службa йоацаш. Хьайбаш дикагIча фух хилийтар, Iул хьакъоастадари хьадари, къонача хьайбашца беш бола хала болх — уж дешаш массаза а хила деза вай теркам тIабохийташ. Долла хIама вIаштIехьа дий-теш укхаза? Къайле мичан цхьайолча колхозашкен совхозашкен царца кIезига теркам тIабохийташ хилар. Тхона хет укхаза специалисташ къаьстта лоархIам болаш. Уж бар тха колхозе хьайбаш леладара промышленни технологи юкъейнхьар. Зоотехнически службас чIоагIа къахьегар бахьан долаш хьадир йоккха продуктивность йола Iул. ЦIеначa фух дола хьайбаш хадданза дукхагIа хул. ХIанз тха даккача доахах 20 процент элита цхьоалагIча классен элита — рекорден лерхIаш да, 65 процент — хьалхарча классе.

Фу деннад тха боахама фермашкарча производства йоккха культура хилийтара тIехь лоаттабеча къовсамо? Шозза совгIа лакхъеннай даакача доахана продуктивность. Укх шера нийс бетта цхьан Iаттагара яьккха шура 3257 килограмм хилар. Валовой лоархIаш яьккха шура йназза дукхагIа хилар — 652 тонн хиначара 2400 тоннага кхоачаш. Чехка дикагIа хилар шура ше а. Комплексе болх беш я шурий цех, цига шура цIенъю, шелйолийт, пастеризаци ю.

Шура яккхара промышленни технологе овлангара хийцад боахама из дакъа. ДIаьхай кагий фермаш. Детташ дола дерригa доахан цхьан комплексе вIашагIтехад. 800 Iаттага хьожаш ва 12 саг, царца ялх сагах латта операторий бригада а йолаш. Ер я, тхона хетачох, из гIулакх эггара дикагIа белгалдоаккхаш йола цифра: хьайбаш леладерий къахьегама овсарле укх тIеххьарча итт шера иттазза лакхъеннай! ХIанз центнер шура яккхарга колхозо шинъ сага - сахьат мара дIадахийтац. Цигара хьахул боахама цу даькъа йоккха рентабельность.

Комплексо йиш хилийтай хьайбаш леладеча нахах 60 саг боахама кхыча доакъошка болх бе мукъавалийта. Укх а иттлагIча а пятилеткашка тха областе хьалъергйолча 120 цу тайпарча комплексо халкъа боахаме болх бара 7 эзар саг мукъавоалийтаргва.

Бакъда, долла хIама дусталургдац цифрашца, Хьайбай боахама культура лакхъяларца кхыча тайпара къестаю социальни проблемаш а. Фермашкарча болхлой къахьегама маIан а хувцалу. Малав вай ханара хьайбаш- леладер, масала, тха колхове? Из оператор ва, машинаца доахан детта хьалхарча класса мастер, машиний чоалхане комплекс геттара дика лелае ховш вола саг ва. Ший знанешка, кхетамга, хьакъалга, къахьегара оамалга диллача из боккъалдар аьлча индустриальни болхлочул цхьаккха а хIаманца эргаш вац.

Парте тIахьех тхо кхы а хьийерегIа, кхы а тIагIертэагIа болх бара, боахама хIара участке, хIара дакъ тIа йоккха эффективность хилийтара. Парте тIехьехамо керда къахьегама толамаш дахара дог урзувттаду тха. Хьайбай боахама дерригача хьоккамий хьакъехьа дIадахача шера хиннача боарамал хIанзле а тIехдаьннад тхо. Укх деношка тIагIертта яхь лоаттаю оаха хIара бетта Iаттагара йинъ эзар килограмм шура яккхара, соахкарчул 500 тонн дукхагIа из паччахьалкхенга йоккара.

Коллектива йоккхий планаш я 1975 шера. Пятилетка чакхйоалаш дола шу ше къаьстта, доккхийча толамаща белгалдаккха безам ба тха. Колхозо хIаннзехьа а кхоачашъяьй паччахьалкхенга ялат, шекара свеклаш, дулх доккэра лле шера план. Берригa низ тIабохийтаргба оаха шура йохкара пхе шера план хьатIадоагIача шера май бетта кхоачашъяра. Пятилетке паччахьалкхенна 9 эзар тонн шура лургья оаха. Из бархIлагIча пятилетке хиначул шозза дукхагIа хул. Иштта шозза дукхагIа дохкаргда оаха паччахьалкхенга ялати дулхи а. Иштта да тхона доккха, бакъда дизза кхоачашдулургдола дагалаттар. Белгалдоаккхаргда оаха, уж декхараш кхоачашдергда оаха хьайбай боахам дегIабоалабара, цигарча къахьегама культурен эффективности лакхъяра дикача факторашца.

В. Стародубцев, колхоза председатель; **Н. Терехов**, партбюро секретарь; **Н. Кочетова**, керттера зоотехник; **М. Каткова**, **А. Радюшкина**, **А. Крысанова**, **А. Кузьмин**, **В. Лазинцов**, **А. Побочина**, машинашца доахан детта операторaш. Тульски областа Новомосковски района Ленина цIерагIйола колхоз.

Из тайпа проект тхоай низаца оттаяьчул тIехьагIа кастта колхозе болх бе йолаелар 400 бежана лаьрхIа йола шурий комплекса хьалхара аргIа. Помещени хIара бежана къаьстта моттиг хургйолаш, бинъ мугIарах латтача боксашца кийчъяь я. Цига дIа ца дехкаш лоаттаду хьайбаш «УДСЗ» яхача модернизированни шин установка новкъосталца лаьрххIа йолча доильни зале дийнахьи бийсанен шозза детт.

Берригача балха йназза механизаши яроu кердача технологен торо еннай, хьалха карагIдаьннaчунца нийсдича, хьайбаш леладерий балха овсарле шозза лакхъе. Дерригача доаханна — 400 Iатта — гIулакх деш комплекса хьалхарча аргIе ворхI хьайбаш леладер мара вац.

Комплекс яха дош — чулоацам боккха болаш дош да. Цун маIан цхьаккха дита а духхьала инженерни гIишлошъярен доакъоех кхоачам бац Iац. Мел дика из хьалъяь яле а, цхьаккха тайпа коровнико ше-шегIа проблемаш къоастаергьяц. Ферма культура айхха ювзаенна я кхаш леладара культураца. Цхьаццайолча моттигашка производствана специализации концентрации яра гIулакх паччахьалкхен баламашта тIадилла гIерт, иштта комплексаш - гиганташ хьалъе лерхI моттигера хьалаш, къаьстта доахан а шоашка долаш дола доакъар а мел да теркам ца беш. Тхо долча хьайбаш леладара специализаци а концентраци а яра гIулакх дизза тхоай доакъар кийчдарен доахан дукхален ларда тIа латташ да. Хьайбаш леладелга овлангара деза хувцилга тхо долча чакхдоаккх хIара гектара луш бола пайда алсамбаккхарца, доакъар кийчдеча хувцамаш дарца дувзаденна. Теркаме лаьца хиннай хьувкъама Iаткъаш йола ерригa факторaш: караерзаяьи Iилмо бакъяь севообороташ, эргаьккха тоаяьй дIаьовча хIамай структура, пайда эц дика хьувкъача районированни фуна сортех, вIаштIехь а яьккха балха пайда эцаш я органически минеральнии удобренеш ехкара эффективни система.

Кхай хIара участок, хIара лаьттан чIегилг хьувкъама болх беш хила еза — из тайпа декхар шоашта хьалхашка оттадаьд агротехнически служба специалисташен берригача лаьтта леладерашен. Лаьтта леладара культура лакхъярах дика пайда баьннаб. Хьалха гектара тIара итт-итт центнер ялати 50 центнер шекара свеклаш чуэцар оаха. **ХIаьта хIанз кхай тIарча хIара гектаро юкъера лаьрхIача 40 центнер ялат лу, шекара свеклай хьувкъам 350 центнерага дIакхоачаш, доакъара йолчун — 600 центнер чуэцарга гектара тIара. Iанга доакъара йоккха запас яьй оаха. ХIара условни бежана лаьрхIача 30,5 центнер доакъара единица Iалашъяьй.**

Хьайбаш леладара культура лакха йолча вай деношка доакъара дикал первоклассни хилар дIадех. Цу хьакъехьа къамаьл хилча цхьабараша оал: «Цхьа шу шоллагIчоа тара долаш дагIац — е йокъал отт е йоачан хул. Мишта кхоачашдергда из декхар халача Iалама хьалашка?».

Бакъда, Iалама хIанззехьа заказ де йиш йолаш дац вай Цхьабакъда кхаи баьций арен. Вай кара ма йий. Цкъа дIаниийча дукхача шерашка баьцаш тIаювлача хий дехкача даьгIенаша, царна лерттIа гIулакх деш хилча, новкъостал дергда хIара аьхки дикача доакъара гарантированни запас Iалашъе. Тхо долча уж тайпа даьгIенаш 250 гектар я. Царех хIаране юкъера лаьрхIача 6—8 эзар доакъара единица а лу.

Вай кара бай нухи хинна Iац. Вай ханара юрта боахам дика Iалашбаь ба техникаца. Промышленносто арахец низ бола трактораш, лакха балха овсарле йола комбайнаши кхыйола техникен. ГIулакх сенах латт аьлча, из латт цунах бизза пайда нйбарах. Доакъарий дикала программировани яра тхона гIо ду колхове тхоай низашца оаха хьалъяьча комбидоакъарий заводо. Тайп-тайпарча комбидоакъарий 150 тонн арахец цо деннен-буси. ХьалхагIа, хьайбашта аьта ялат тийнцача хана, цун тоъал доккхача даькъах цар пайда эцацар. ХIанз доакъарех пайда дукхагIа эц, из миссел дукха продукци хьаярга дIадодар 30 процент гаргга лохденнад.

ЛАТВИЙСКИ ССР. Ткъаьнтт совгIа натуральни а плавлени а нахчай тайпа арахец Латвийска ССР нахча ераша. Царех ялхнена паччахьалкхен дикала Знак еннай. ХIинз дукха ха йоацаш цу ассортимента тIаккхийттай керда продукци — «Чеддар» яха нахча. Из хьаераш ба Даугавпилсски шурий комбината Прейли яхача городерча нахча еча завода мастераш. Укх шера предприяте хьаергья 1710 тонн керда продукци — планагIа лаьрхIачул 50 тонн дукхагIа.

СУРТА ТIА: инженер-химик Коваленко Зоя завода продукци хьахьокхаш я.

В. ФИЛАТОВА сурт, ТАСС фотохроника.

Цар цIераш — Сийлен доска тIа

Укх деношка чакхъяьлар Нохч - ГIалгIайчен облсовпрофа президиума заседани. Цига дийцар промышленни гIирсаш деча, транспорта, юртбоахама болхлошта юкъерча социалистически яхья итогех лаьца. Президиумо соцам бир производстве хьалхалаттача дуккхача болхлой цIераш республикански телевизонни Сийлен доска тIа дIаязъе.

Масала, «Чечингсельстрой» треста аьцка - бетонни конструкцей завода формовщица Албастова Банати. Ший производственни декхараш массаза а тIеххкоачашду цо. Кхоачам ба, пятилетка дилагIча, къоастамбеча шера план 1 октябре 129 процент хоачашъяьй аьлча. Банате декхартIаийцад пятилетка тIеххьарча шера план гIишлонхой Ди тIа кхоачаш кхоачашъе. Из ханал пхи бутт хьалха хургда.

Республике дика йовзаш я гIишлошъяра управлене СМУ-4 штукатурий бригадира Самойленко Михаил Тимофеевича цIи. Цо кулгалдеча бригадо деш дола дерригa балхаш «дикен» «тIехдикен» оценка йолаш дIаэц. ХIанз драматически театр, мехкдаьтта институт хьалъеча къахьегаш я из бригада.

Плиточника - облиновочника смежни професси кара а ерзаяь, хIанз из говзал бригадерча хIаранена дIахьехаш ва Михаил Трофимович. ХIаьта, штукатура професси 60 совгIа волча сага Iомаяьй цо.

Юшаев Маулат дика тракторист хинна ва Iеш, тIехдика комбайнер а ва. Из вовзаш ва «Красноармейский» совхозе санна, Урус - Мартановски районе а. Иштта, укх шера «СК-4» яхача комбайнаца 319 гектара тIара 6738 центнер ялат чуийцад цо. Районе комбайнерашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар Юшаев Маулата. Комсомолец Юшаев дика болхло хинна ца Iеш, хьанаре общественник а ва: «Алхан - Юртовски юртарча Совета депутат ва из.

Грозненски № 1 йолча автотранспортни предприяте шофер Степовин Дмитрий Федосеевич коммунистически къахьегама ударник ва. Дуккхача шерашка аварe ца еш болх барах, I, II степена значокашца белгалваьккхав из. Цхьа бутт дIабодац хьалхалаттача водителa производственни декхараш кхоачаш ца деш. Масала, укх шера кхоалагIча квартале паччахьалкхен плани социалистически декхараш 115 процент кхоачашдир цо.

КхоалагIча квартала яьча итогех республикански телевизонни Сийлен доска тIа производстве хьалхалатта 24 саг дIаязвир.

Е. МАКСИМЕНКО.

КЕРДАЧА ТАЙПАРА

КПСС ЦК 1973 шера декабрьски Пленуме ира оттадаь дийцар комбидоакъара промышленноста мощность алсамъяккхара дош. Из гIулакх толамца кхоачашдуларгда накахьа санна колхозашкей совхозашкен моттигерча бедалах — доакъара лаьрхIа хьакъоастадаьча ялатах, из цIендеш дусачох, баьций витаминни хьоарах, аьлах, чахи промышленносте йоаккхача белково - витаминни минеральнии добавкехи — комбидоакъар кийчделга вIаштIехьдоаккхе.

ХIаьта из тайпа доакъар колхозашкен совхозашкен даккхаро йиш хулийтаргья комбидоакъар хьайбаш кхабара вIаштIехьъяьккхача рационага хьежжа оттаяьча рецептагIа кийчде, заводашкара колхозашкен совхозашкен из доакъар хьатIакххухьаш лелача транспортaга дIадодар лохде, цунца цхьана дикка кIезигагIа хургда хьайбай продукци яккхарга дIадодар а. ХIаьта комбидоакъар йоккхийча заводашка а ца деш колхозашен совхозашен шоай бедалах дой, из кийчдарга дIадодар юкъера лаьрхIача 15—20 процент лохлургда.

СССР юрта боахама Министерства «Гипронисельхоз» институто колхозашкен совхозашкен сиха хьае йиш йолча, сменагIа 10, 15, 30, 50 тонн доакъар кийчде низ болча комбидоакъар доаккхача цехий типови проекташ оттаяьй.

Цу предприятей къаьстта дикадар да цхьан блоке е помещене комбидоакъар ду установкашш хIаьта кийча продукци, доакъар даккхара эшаш йола цхьан - шин смена болх бе кхоачам хилал, бедал лоаттае йиш йола бункераши хилар. Цу гIулакхо торо хулийт комбидоакъар доаккха цехаш сиха хьалъяьяха кийча продукции бедали лоаттаяра лаьрхIа складаш хьаярга а ца хьежаш.

Тайп-тайпара низ болаш серийно арахеца ОКЦ маркаx йола комбидоакъар доаккха агрегаташ уттаю цехашка. Цу агрегата технически схемо торо хулийт комбидоакъар гранулашка а веита а кийчде. Балха ерригача процессашта механизаци яьй.

Комбидоакъар доаккха цехаш яра оттаяьча кердача проектий дика кхы а цхьа хIама да. Бункерий конструкцей шин вариант я. Цхьан вариантах вIашагIа йоахаш сиха вIашагIйоаккха йиш йолча аьшка каркасех ю бункераш, пенаш еттача кирпишках хьал а дотташ. ШоллагIча вариантах асбестови плитаех даь пенаш а долеш ейгача аьшка каркасех хьаю.

Цу проектни вариантех, хIанз пайда эцача вариантел, дуккха сихагIа хьалъю комбидоакъар доаккха цех. Цул совгIа 40 процент кIезигагIа ахча а дIадода.

Кердача проектех 8—10 бетта хьаяь йоаккх комбидоакъар доаккха цех.

Е. ХМЕЛЬНОЙ,
«Сельское строительство» яхача журнала редактор.

КЪОРIА ДЕШАЧА ХАНА ДАГАУХА УЙЛАШ

БУСАЛБА НАЬХА КНИЖКАНА КРИТИКА Ю IИЛМО

МОЛЛАГIА кхыбола ды а санна, ший система, чоалхане догматика, ший тайпара — малхбоалехьара яьнна обрядность йолаш да ислам.

Бусалба дын догматика, цун мировоззрени, уйлашн Iамалаши дIаязъяь я «деза лаьрхIа» йоазош, «деза лаьрхIа» дувцараш оалаш дараш тIа, дуккхача кхыча трактаташка.

Бусалба дын дерригача литературана юкъе керттера моттиг дIалоац къорIа. Шн-шегIа кхетадеш да, хIанзара бусалба ды къорIа къаьнарча доазонашта юкъе хошаш ца хилар. Из цун доазонел тIехбаьнна дукха ха я. Ше болаш хьабоагIача бIаьшеренашка а кхыча географически социальнии средашта юкъе ше дIахо баржарга хьежжа я бусалба дыно шийна чулаьцад моттигашка ислама тIехьабаьннача наха дынастически хетараш. ХIаьта а къорIа ца хилча — ислам дац. Цудухьа бусалба дыно даьлагара Iочудессад яхаш дола из книжка фу книжка да хар сакъердаке да.

БУСАЛБА дын керттера хьаст ба къорIа, ислама дын хьехама, бусалба дын феодальни бокъон — шарIата лард я из. Эггара дезагIа дола хIама лоархI из бусалба наха. Дыно даьлах тешараштa хьех, къорIа тIа мел дола хIама «деза» да, цхьанна а тайпара хувца йиш йолаш дац, яхаш, хIана аьлча из «тIех хьаькъале» книжка, даьлах тешараштa хетачох, аллахIа ше кхелла да, «Нана-книжка» яха цун подлинник даьла Iарша кIал улл».

Хаттараш отт: къорIа хьа мишта даьд, цун автор малав? Iилмо хьахьокх къорIа вай хана вайна довзача тайпара а долаш цкъа, цхьан автора яздаь а доацаш, бIаьччача хьалхарча бIаьшерене хиджрагара хьадоладенна а Iарбий — бусалбай импере халифата дуккхача политически деятелаша из хьахилен дегIаахен йолаеннача хана даьча заказагIа уттадеш хьадена а хилар.

Эггара хьалха къорIа арахеца гIертаб халиф Абубакар хиннача хана (632—634). Дувцаш хьахозачох, къорIа оттаделга Абубакара эггара хьалха тIадиллад къоначa Зейда ибн-Сабита-Мухьаммада секретарь хинначоа, хIаьта массе метте гIолла дIадаьржа хинна уж дерригa йоазонаш хьагулдаьр а шийна дагадоагIараш, Абубакара, Iумара (2-гIа халиф 634—644 шш.), бусалбай халифа гаргагIа лаьттача кхычарна дагадоагIараш царна тIадийттар а из ва яхаш дувц. Цхьабакъда Зейда оттадаь къорIа лоархIаш хиннадац. ХIана аьлча «деэдеш» хилча моллагIча хIаманна дуккхача адамашта бIаргагуччa канонизаци еш хилча ха эш, цу канонизацеца гIулакх доацаш бола дийна тешаш боацаш хила беза.

Цу юкъагIа халифате ира политически къовсам лаьттаб. Цу къовсаме пайда эцаш хиннаб «пайхамара» бокъонца дийзарех а хийттарех а, халифашта тIехьалаттарехи духьала барехи партеш хьахиннай. Халифата политически аьттув боацаш дола хабараш бе-бе ца хилийтар духьа 3-ча халифа — Османа (644—656 шш.) цу Зейда ибн-Сабита тIадиллад (хIанз ши гIонча а волаш) дизза къорIа оттаделга. Шоашка мел йола къаьнача къорIай списокаш хьаяла декхарийла беш указ арадаьккхад цо цу цхьан ханна.

Халифа из соцам лоарзагIа ца боалийташи шиш болаши чакхбаьхаб, хIаьта цун боккха толам а баьннаб. Из бахьан долаш йоазь дIаьхай Османа оттадаьча къорIал хьалхагIа хинна къорIай ерригa спискаш.

Керда сборник оттадаьд Зейд ибн-Сабита, хIаьта из къорIа эггара дезагIа лаьрхIа тIанийца алхха ше цаI мара доацаш а да.

Цу тайпара канонизаци яьчул тIехьагIа дIахо эргадоахаш тоадаьд, цкъа санна дуккхаза а хийцад къорIа. ХIана аьлча, османски редакцегIа хинна лакхе мел дийца къорIаш куфически оалаш долча шрифтаца яздаь хиннад. Цу тайпара шрифт кердача дешарца вIалла тар ца луши бе-беча тайпара дешаши хиннад. Масала, нун алап «И» санна а, «Т» санна а, «Б» санна а деша йиш йолаш хиннад ,иштта хиннад «каьф», «даьл» яха а кхыдола а алапаш.

Халифате даим лира политически къовсам лаьттача цу хьалашка бе-беча тайпара къорIа деша торо хиларах пайда эцаш хиннаб шоайла къовсам лоаттабеча халифата политически деятелаша.

ТIаккха омейядски халифа Абд-аль Малика (685—705) Ирака паччахьана Хаджжаджа тIадиллад къорIа дешилга эргадаьккха тоадар. ХIаьта цо белгаларча даькъе из эргадаьккха тоадаьд, тIадамаш юкъедоаладаьд.

Цхьабакъда, кхыметтел цу тайпара дешаш хилча а ширача Iарбий йоазон тIа новкъарленаши боангаши кIезига йисаяц.

Оаз йола а доккхий а алапаш, пунктуаци йоацаш диса из дIахо а бе-беча тайпара дешаш хиннад. Классически а хинна дIаэттад укх тайпара бегашта даьккха масал: моаршал хоатташ оалача «Ас-салам Iалейкум» яхача дешашцара алхха цхьа алап хийцача, масала, «ас-силям Iалайкум» аьнна — моаршал оалача дешаех пхьарч Iулга хиннад: «тIай детталда хьона».

ХIаьта кхы тIа а диакритически хьаракаш юкъедоалIаьчул тIехьагIа дIахорча бIаьш шерашка мара бе-беча тайпара къорIа дешилга дIададаьккхалац.

Белгалдаккха доагIа, «далааллахIа» ше хьакхелла книжка дикагIен кхетадешагIен хила йиш йолаш хиннилга.

Из книжка даьлагара па хилар хьахьокх, бусалба улемашта (Iилмахошта) шоашта а цу тIара шоайла вIашдухьал йола 220 совгIа моттиг корайоагIаш хиларо а.

Вайна магарра, къорIа бокъонца лаьттав тIара овлаш долаш да, хIаьта из оттадараш — бокъонца дунен тIара гIулакхаш лийрхIа нах а ба. ХIаьта из цкъа ийкхача сердалонах хьахинна а доацаш, хана йIоахалла хьавIаштIехьдаьккха да.

КЪОРIА тIа Iалаьмате дукха дувцаш дола цкъа дийцараш юкъера дIадаьхача — из доккха доаца книжка да.

Цун кортош (сураш) маIанга диллача, пхе даькъа декъа йиш йолаш да: дехар дар, эскатологи (зама ялара хьакъехьара хьехам), пайхамарий хьакъехьара правови положенеш, мировоззрени.

Хьалхарча даькъах лоархI эггара лоацагIа а эмоционально-низболашагIа а дола сураш. Дувнаш даари къахетам бехари да из. Керда ды тIаэцара нах тешабе, кхыча даьлашта хьалхашка аллахI тIех хилар хьахьокха гIерт цар тIа автораш.

Цхьабакъда дувнаш дуилгеп «тIеххьара» зама (аьхартдн), вешта аьлча унзаре суд хургйола ди, жожагIатен Iазап, ялсмален хозне ювцилгеи мара кердача дын-ислама га доаккхаш хьахьокха кхы тайпа аргументаш йолаш бац ислама чура къорIа пропагандисташ.

Дезача кхыча книжкаел эргаш долча къорIа тIа керттервар даьла ва. АллахIа ше дувц, саг нагахь хьоалавеш вац, е «Хьаала!» аьнна шийна приказ делча мара дувцац саго.

Ший низах кхы нах тешабе хIама а доацаш, 70-ча сура 40-ча стиха тIа ше шийх дув буъ аллахIа: «Малхбоаленийн малхбузенийн аьлах дув ма буъ аз доллача хIаманна тха низ кхоачаш хиларах».

ШоллагIа группа — эсхатологически стихаш: кхоана доагIаргдолча къематденах, унзареча судах, жожагIатенахи ялсмаленахи дувцараш къаьстта боккхача безамцен говзалцен, хьакъалца а корта болаш а дувц эмоциональни воздействи ергйола средство из хиларах тарра. КъорIа автораша укхаза лерхIар гуччахьа да: даьлах тешаш вар хургда яхача хIамащца кхеравелга е хьогавелга.

Дуккхача стихашка хоздаь дувц унзареча суда сурт. «Сигале цIаста санна лоалаяь хургйолча» (70 сура, 8 стих). «Седкъий чулегаргдолча, фордаш тIехгIоргдолча, лахьташ тIакIалтадувргдолча цу дийнахьа» (82 сура, 1—4 стихаш) «...лелхадаь кIормацаш санна хургба нах», хIаьта лоамаш аьлха тха санна хургда, (101 сура, 3—4 стихаш). «ТIаккха турба чу гIолла Iехаргба, ди кхийтача санна а хургба сигаленаш тIара бараш а лаьттан тIара бараш а...» (39 сура, 68 стих), иштта кхы мел дараш а.

Суд хургйолча ден (аьхартден) из сурт къорIа тIа дIакхоачашду ялсмалени жожагIатени сурташца. Ялсмале яхар, къорIа кхелларашта хетачох — уж да вай заман ворхIлагIча бIаьшерене аравийски городе ваьхачоаи маьлхо йоагаьча аравийски яссаленашка гIолла ваьнна лийначоан хилча хозахеташ мел хинна хIамаш. Из я, эггара хьалха, шийла Iи а долаш, дукха кхыйола паргIатонаш а йолаш йола сомий беш. Цу чу гIолла Iодолх хьеIача хин тоатолаш, чхьагIара тоатолаш. Цул совгIа, цу тоатолашкара чхьагIар хьашт мел-д мала йиш йолаши шоллагIча дийнахьа корта лазаргбоацаши да. «Чам хуьцабалланза» йолча шурий тоатолаш а, сомий гаьнаш а, даим шийла фои Iии, иштта сага дегIа эшаш мел дола кхы хIамаш а хургда цига (Хьажа къорIа тIарча 13 сура тIа, 23, 24 стихаш тIа, 36 сура тIа, 55—58 стихаш тIа, 76 сура тIа, 11 стиха тIа, 3 сура тIа, 127,130 стихаш тIа, 47 сура тIа, 16—17 стихаш тIа) и. кх. дI.

Кхетадеш да, уж ерригa паргIатонаш аьнар дечен даьлах кхерачен бусалба наха мара лургьяц яхаш хилар. Цу кортой классови чулоацам — тIалоаттабеча низа духьале ца яр. Долла хIама кхетадеш да укхаза: Iаьдалаша яхар де, ламаз де, марха кхаба, хьажий цIа гIо, закат даха, тIаккха хьона мел хетар кхоачашхургда — ялсмала гIоргва хьо. Из ца дой жожагIата гIоргва.

ЖожагIатарча къорIа ткъаь шоллагIча керта тIа, 20, 21, 22 стихашка яздаьча цу тайпарча суртех цаI ер да. «Iаьсачар барзкъаш цIерах дах хургда, цар кортош гIа мохкадергла кIеж йоахи хий. Кер чу мел дола хIамен цIокен хIалакдергда цар, хIаьта царна шоашта аьшка гIажамаш еттаргья. ХIаьта деча лазаро кораагIа а баьха цигара бовда цар безам хилча, «цIаькха а цига юха тIаккхувларгба уж». Иштта «къахетамеча» («Iабдурахьмана»), «дог кIаьдача» («Iабдурахьима» — аллахIа ше, кхел ю цо ше хьакхеллача «Iаьсачарна», хIаьта цу аллахIа ца лайча Iаьса хила йиш хьангай?

КъорIа тIарча сурай кхоалагIа группа — пайхамарех йола мифаш. Ховш да, цхьаккха ды мифаш йоацаш хьалхагIа ца Iеш хиннен хIанз ца Iеши хилар. Дын керттера маIан мифологи я. Ширача замалашкахьарча язычникаи, нудеяй, христианий санна шоай дын мифаш я бусалба наьха а. Уж дукха а я. Бусалба дын тайп-тайпарча йоазонашка хьахьекха я уж. Цудухьа, бусалба дын общинна йолча моттигига хьежжа даьлах тешараша моттигерча къамий позицешка гIолла кхетаеши къамаи кеп лаьрхIа тIаэйаши хул уж. Масала, Нохч-ГIалгIай чу, виълагIча халифах—хьазрат Iаьлах ибн-Талибах йола мифаш турпал Iаьлах лоамашка араяьннача легендага гIолла тIаэц, и. кх. дI.

КъорIа тIара пайхамарий хьакъехьара мифаш кхыча «дезача» фаьлгашта юкъера белгалйоал къорIа оттадаьраша идеологически юридически дешашта даьлагара баьхка къаьстта викалаш ба аьнна пайхамараш хьаоттабеш хиларца. Из вIаштIехьдоаккхача хана цар лийрхIад, дунен чурен къематден чурен вахар аллахIа хьалхагIа «белгалдаь» дале а, «долла хIама кхоллар, ший хьаштдар паргIатта хоржар даьла ва, цхьабакъда уж (нах) шоай хьаштдар харжа мукъа бац» (28 сура, 68 стих) аьнна хетийтилга. Цунца цхьана, дала цхьадолча хIамашта ший хьаштдар де мукъа а витав саг, хIаьта «дала еннача» цу мукъало саг тувлаваьв, дала хьийхача «нийсача наькъа» из гаьна а воаккхаш. КъорIа автораштa цу цхьан ханна хийттад, дала вIалла мичаб а ца ховш байна дIабалар кхерам болаш, селлара гаьна юстара бийннаб нах «нийсача наькъа», цудухьа юкъ-юкъе бакъахьардар хьехараш — пайхамараши викалаши ахийта беза тувлабеннараш «дала хьийхача наькъа тIа» бахар духьа, аьнна. КъорIа яхачох адамий синош «кIалхардаха» вайта хиннав 28 пайхамар. Уж къорIа тIа бувцараш мара бац. ХIаьта бусалба наьха беррига пайхамараши викалаши бIаьш ба. КъорIа тIа йоах, «хIара халкъа шийнна вахийтав викал» (10 сура, 48 стих), шоай халкъо бувцаргбола мотт а айна мара ахийтабац аллахIа викалаш (14 сура, 4 стих). Цу тайппара, Iалаьмате дукха хиннаб «пайхамараш».

КЪОРIА тIа пайхамарий вахарахи гIулакхехи дувцараш жугатий, сирийций, пирсаьний, кхыбарий легендаш юха керда а йоахаш ювцилга мара кхы хIама дац.

Теркам тIаозаш да, мифически наьха цIерашца дувзаденна долча дерригача фаьлгашта юкъе бокъонца йолаш йола Александр Македонске (дагадоххарагIа аьлча, даьлах ца тешаш хиннача, ислам дунен тIа далале гаьнна хьалхагIа ваьхача) исторически цIи а хилар. Из цига Аскандер — Зулькорнайн яхаш цIи йолаш вувц. Гучох, ши муI эгIаш йола шлем (ше паччахьа хилара белгало) дIахьокхар духьа цо леланьдаь аьнна хургдолаш да цунах из иштта.

Цхьабакъда Александр малх чубузача моттиге иха хиларахи из цига фаьлгаца дувца «IаIжужаши маIжужаши» яха халкъ долча хинна хиларахи дувцаш дола фаьлгаш бокъонца цо леладаьча гIулакххашца дувзаденна цхьаккха хIама долаш дац. (КъорIа 18 сура, 82—99 стихаш).

КъорIа тIарча пайхамарех йолча мифаша дувцар из оттадаьраша, мифаш бакъдарех къоастае ца могаш шоаш хиларах, шоашта хезараш яздар мара кхы хIама дац. ХIаьта бакъдолчоа дутхIавала гIертилга бусалба дыно вIалла могадеш а дац.

Дын догматиканен мифологенен нийсса къорIа тIа хьаьй эггара хьалха хиннача Iарбий—бусалба наьха паччахьалкхен права керттера нормаш. ХIаьта духхьал уж—къорIа экономоложенеш — я Мухьаммада уматагIа бараша даьча дезача йоазон квинтэссенци, хIаьта къорIа социальни мотиваш эггара дикагIа хьахьокхараш а уж я. Бусалба дын керттера социальни мотив — ислам, вешта аьлча мутIахьа хилар. ТIаккха хьанна мутIахьа хила веза даьлах тешар? Алхха далла мутIахьа хилча воалащ вай из? Воалаш хиннавац. Далла мутIахьа хинна Iе йиш яц даьлах тешачун. КъорIо дIадех: «МутIахьа хила аллахIа, мутIахьа хила цо вайтачоа а шоашта юкъерча Iаьдал кара дараштa а» (3 сура, 62 стих). КъорIа тIа эггара керттердар из да. Бокъонца далла меттел, хьалдарий бе доаллача Iаьдала а сатохаши мутIахьен хилара керттера лоархIам бу къорIо. «Нагахьа санна дала чах ■■

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI., 31 октябрь 1974 шу.

«ГЕРЗАШЦАРЧА НИЗАШКА ДАЬХЕННА ГІУЛАКХ ДАРАХ» ЯХАЧА ОРДЕНА СТАТУТ

1. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха орден тел Советски Эскаре, ТІема-Форда Флоте, доазон тІарчен чурчен бІуца тІема гІулакх дерашта:

тІемен политически кийчоне толамаш дахарах, бІун тІема кийчо лакха лоаттарах, тІема керда техника караерзарах;

балха гІулаккхаш леладена хьокхамаш лакха хиларах;

командоване къаьстта задаеш толаме кхоачашъярах;

тІема декхар кхоачашдеча хана майрали са ца кходеш хилари хьахьоккхарах;

СССР Герзашцарча Низашка гІулакх деча хана Даьхенна хьалхашка кхьдола хІамаш карагІдуварах.

2. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха орден кхаь степенах латт:

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха I степена орден,

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха II степена орден,

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха III степена орден.

Ордена лакхера степень я I-гІа степень. Цхьан дерригІа тел орден: III степень, II степень, I степень.

3. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха кхоккхе а степена орден еннарий бокъо я:

а) оттадаьча боарамегІа эггара хьалхарча аргІанна чуІеча моттигаца ІалашбаІ хила;

б) ше цаІ шера цкъа (дІа а юха) а мах боацаш машиннаьа транспортаца ваха — скорий пассажирски поездий кІаьдача вагонашка, хи тІа гІолла лелача транспортаца — скорий пассажирски линей I класса каютанка (I категоре моттигаш), фега гІолла лелачен городашта юкъе лелача автомобильний транспортаца;

в) ше цхьаьнне мах боацаш городской пассажирски транспорта дерригача тайпаех, юрташкахьарча моттигашка — республикански доалерча автомобильни транспортаца района чухьа (таксегара дІайийккхача) пайда эца;

г) санаторе е дом отдыхе ваха мах боацаш путевка эца (дарбан учреждене яьча заключенегІа шера цкъа);

д) очередь йоацаш коммунально-бытовой, культурно-просветительни учрежденешка деча гІулаккхех пайда эца;

е) 15 процент дукхагІа пенси лакхдайта.

4. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха орден наькъа аьтта оагІорахьа Шеча Селкъа ордена тІеххьа лакхера степенаш хьалха а йолаш йоаллаю.

5. «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха орден из йолаш вар венначул тІехьагІа цун дезале юс из дагалоаттавеш дІайилла уллаяра.

СССР, Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

«ТІЕМА ГІУЛАКХ ДЕЧА БЕЛГАЛВАЛАРАХ» ЯХАЧА МЕДАЛА ХЬАКЪЕХЬАРА ПОЛОЖЕНИ

1. «ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха медаль тел Советски Эскаре, ТІема-Форда Флоте, доазон тІарчен чурчен бІуца тІема гІулакх деш баракта:

ТІемен политически кийчоне тІехдика хьокхамаш хиларах;

ученешкеи маневрашкеи, тІема гІулакх дечеи тІема дежурство дечеп хана къаьстта дика белгалваларах;

тІема гІулакх деш волча хана майрал гойтарах, са ца кходеш хиларах, кхьдола гІулакхаш карагІдуварах.

2. «ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха медаль тел СССР Лаккхехьарча Совета Президиума цІерагІа СССР чурча оборона министра, СССР чурча гІулакхий министра, СССР Министрий Советерча паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатела.

3. «ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха медаль шин степенах латт:

«ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха I степена медаль.

«ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха II степена медаль.

Медала лакхера степень я I степень.

4. «ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха медаль наькъа аьтта оагІорахьа СССР орденашта кІал йоаллаю. Медала меттел доалладу лента юкъерча планкаца «Хьинаре къахьегарах (тІема денал гойтарах). Владимир Ильич ваь 100 шу дизар белгалдоаккхаш» яхача юбилейни медала лентана тІеххьа доалладу.

5. «ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха медаль из йолаш вар венначул тІехьагІа цун дезале юс из виц ца волийташ дагалоаттавара.

СССР, Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

«СССР ГЕРЗАШЦАРЧА НИЗАШКА ДАЬХЕННА ГІУЛАКХ ДАРАХ» ЯХАЧА I, II, III СТЕПЕНА ОРДЕНА ОПИСАНИ

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха I степена орден бог ягІа бархІ са бола седкъа морг я. Юккъера дІаяьржача дошув даьккхача маьлха зІанарий хьисапе хьадаь седкъа бухьигаш сигала бесса сир даьккхачен гонахьа гІолла бодача дошув даьккхача гома дІатІаоттачен шаьрача бухьигаша вІашагІъуви да. Седкъа шаьрача бухьигаш тІа дада чоал техача шин ракета дошув даьккха лакхерен лохерен доакъош.

Ордена юккъерча даькъа тІа ваьжа гІаниз цІовна тІа боалл дошув даьккха пхи са бола, гонахьа гІолла кІай сир даьккха «СССР ГН Даьхенна гІулакх дарах» аьнна гонахьа даь йоазуви кІалхагІа марсен гонен сурти тІалатта седкъилг. Седкъилги гІозарилги дото оксидированни ткъамаш тІен якор тІен биллаб.

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха II степена орден I степена орденал белгалагІа я маьлха зІанарий хьисапера седкъа бухьигаши гІозарилга йистоши дото хиларца, хІаьта «СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха III степена орден — дерриг а дошув даккханза хиларах.

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яха I, II, III степена орден дотох хьаеш я. Седкъа дехьарчен сехьарчен шаьрача бухьигашта юкъера ордена юкъ 65 миллиметр я, хІаьта маьлха зІанарий хьисаперча дехьарчен сехьарчен бухьигашта юкъера йовкъаш — 58 миллиметр.

Ордена тІехьашкахьарча оагІо тІа хир даьккха хьастамилг боалл барзкъах дІайоллача хана тІахьовзаеш гайка а йолаш.

«СССР Герзашцарча Низашка Даьхенна гІулакх дарах» яхача ордена меттел доалладу лента 24 миллиметр шера сигала бессача даьре муарови да юккъе гІолла доахалла тагилгаш а долхаш: I степена — 6 миллиметр шера цаІ, II степена — хІара дар 3 миллиметр шера шиъ, III степена — хІарадар 2 миллиметр шера кхоъ.

СССР, Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

«ТІЕМА ГІУЛАКХ ДЕЧА БЕЛГАЛВАЛАРАХ» ЯХАЧА I-чеи, II-чеи СТЕПЕНА МЕДАЛА ОПИСАНИ

«ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха I-ча степена медаль латунах хьаеши бухьигашта юкъерча йовкъашка бІуи керттерча тайпай эмблемаш я тІехьа пхи щит йоаллача пхи са болча бог ягІача седкъа кепарен я. Медала юккъе — гонахьа гІолла «ТІема гІулакх деча белгалваларах» аьнна даь йоазув тІалаттача гоман лохехьа лаврови шин тъьовронгаш юкъе цхьан оагІорахьа хьежача салтечун, матроса, летчика сурт. Медала тІа мел дола сурти йоазуви букъ багІаш да. Медала тІехьашкахьарча оагІо тІа сурт дац.

Медала седкъа дехьарчен сехьарчен саьнашта юкъера юкъ 38 миллиметр я.

Йистошка гІолла дІоахалла баьццара ши такилг дола, цІе бос бола даьре муарови лента тІадоаллача латунни колодках дІахотт медаль лалимгеи гІозарилгеи новкъосталца. Лента 24 миллиметр шера да, такилг — 3 миллиметр. Йистера хьа такилга юкъера юкъ — 3 миллиметр. Колодкана юкъе лента тІа пхи са бола латунни седкъа боалл. Колодка тІехьашкахьарча оагІо тІа хир даьккха хьастамилг боалл медаль барзкъах дІайоллача жана тІахьовзаеш гайка а йоалаш.

«ТІема гІулакх деча белгалваларах» яха II степена медаль, цун колодка, лента тІара седкъилг мельхиорах хьабеш ба.

СССР, Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

ДАГЕСТАНСКИ АССР. КІоарга аьлеш, сийна беса леста лоаман бердаш. Укхаза, саг дІатІакхоачалургвац аьнна хеталуча лоамашка кхаьчаб гІишлонхой хьийдда доагІа Сулак карадерзаде. Ден а буе а сацац гІишлон таташ. тІехьтІехьагІа лакхлуш йоагІа Чиркейски ГЭС юллача тохаш йола сунт.

Комсомольско - кагирхой бригадо чІоаггІа низ тІабахийтаб шера декхараш кхоачашдара, укх шера 7 ноябрга ГЭС-а хьалхара агрегат болх бе йолаялийтара.

Яхьа хьалха я къона коммунист Гарбузов Анатолий керте латта бетонщикий комсомольско - кагирхой бригада.

СУРТА ТІА: комсомолец Идрисов Нурашид, бригадир Гарбузов Анатолий, комсомолец Шапиев Махьмад.

Р. ДИКА сурт.
ТАСС фотохроника.

ПЯТИЛЕТКА — КХАЬ ШЕРА

ХІара бетта производственни план тІеххкхоачашъеш хьайоагІа Грозненски «Автоспецоборудование» завода коллектив. Укх шера нийс бетта план а ишттa ханал хьалха тІехкхоачашъяьй цо. Планал совгІа маьхалъяьккхай 31 эзар сома маьха продукци. ХІанзле нийслагІча пятилетка декхараш кхоачашдаьчарна юкъе ва завода литейни цеха столевар Линг Станислав Эдуардович.

Цо укхаза болх беча укх ткъаь ворхІ шера доккхий хувцамаш хиннад цун цехе а: реконструкци яьй цеха, керда оборудовани оттаяьй, балха юкъейоалаяьй керда технологически режим.

Балха стаж йоккха йолаш, предприяте ветеран лоархІаш вале а гІаьххьа низах тоавенна юкъерча шерашка кхьача саг мара вац Станислав Эдуардович. ЦІаккха кхоача ца лухьинар, денал да цун. НийслагІча пятилеткагІа тІаийца декхараш ханал дуккха хьалха кхаь шера кхоачашде атта дацар. Цхьабакъда общественни болх а ледара ца буташ лелабу Станислав Эдуардовича. Предприяте, цехе дІамелдоладеча гІулакха хІана вац аьнна дакъа лоацаш ва из: цехкома член, халкъа дружинник, рационализатор. Предприятена дукха пайда луш йолча массех рационализаторски предложене автор ва С. Э. Линг.

Къаьстта теркам тІабахийта леладу къахьегама ветерана къона тІехье кхеяран, кагирхой шерра социалистически яхьа юкъеозаран гІулакх. Шоай хьехархочунна, наставникаца социалистически яхье а баьина къахьегаш ба литейщик Мифтафов Марат, формовщик - заливщик Питков Петр, кхыбараш.

Л. АУШЕВА.

ДАЬЧОХ КХОАЧАМ ЦА БЕШ

„Дикача хьонхамашца чакхдоаккх нийслагІча пятилетка диълагІа, къоастамбу шу Шелковской района «Красный пахарь» колхоза кхаш леладераша. Ишттa, планагІа 22,3 центнер чуда дезаш хиннача хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 24 центнер гурахьа дийна ялат чудера колхозхоша. Планал, хьажкІаш — 8035 центнер, совгІа дуга — 15677 центнер чудера. Цу гІулакхаша торо хилийтар укх шера паччахьалкхенга 3326 тонн ялат дохка, хІаьта тІаийцача социалистически декхарагІа 2950 тонн мара дохка дезаш бацар уж.

Из толам боаккхаш къаьстта доккха дахъа лаьцар Даутов Антип бригадир, Ивашенко Иван агроном волча шоллагІча тракторно-кхаш леладеча бригада коллективо. Кхоачамбоарашца къовсам лоаттабеш, хьинар кхо ца деш къахьийга 787 гектарех хІаране тІара 26,1 центнер чу а эцаш 2055 тонн гурахьа дийна ялат чудера цу бригада кхаш леладераша.

Паччахьалкхенга ялат дохкара тІаийца декхараш толамца кхоачашдара доккха новкъостал дир хьажкІаш леладеча звено звеньевойс Тангатаров Эспалая, дуга кхелеча звено звеньевойс Светличный Григоре даьхача толамаша.

Ишттa Тангатарова хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 50 центнер фуалъяьха хьажкІаш чуера, хІаьта Светличне хІара гектара тІара — 41,6 центнер дуга.

Ялат алсамдаккхаран из паччахьалкхенга мамогга дукхагІа дохкаран Шелковской района боахамашта юкъе яьржа хиннача яхьа итог яьй укх деношка. Районе хьалхара моттиг «Красный пахарь» колхоза кхаш леладераша яьккхай. Из толам баккхарах КПСС райкома, райисполкома карара кара тела Ше байракх а луш района Сийлен доска тІа яьккхай колхоза коллектив.

— Мишта карагІдаьинад шун уж толамаш даха? — хетт аз «Красный пахарь» колхоза партийни организаце секретарага В. Г. Костюковга.

Дикка новкъостал дир тхона наьха балхацара моральнии материальнии безам совбаккхаро, хІара бригада, звено, къаьст-къаьстача болхлошта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаяро, — йоах Костюкова. — Из бахьан долаш хІара саго бу болх из бехктокхаме хеташ бора. Ишттa, лаьтта оахаш, ялат дІадувш удобренешца лаьтта хьаьндеш, хий дуллаш, кхьдола кхашкара балхаш деш хьадер Даьхенна, шоай юкъара рузкъа дебадара деш долга кхетадел къахьийгар хІара колхозхочо. Из бахьан долаш кхашкара дерригa балхаш агротехнически лоацача хана дика кхоачашдора. Укх шерарча хьоккхамашка кхачара лоархІаме новкъостал дир колхоза керттерча агронома К. Коркинас ший долчашна бригадашкарча агрономашца цхьана кхашкара балхаш юртбоахама культурий хьувкъам алсамбаккха торо луча резервах бизза пайда эца йиш йолча оагІорахьа вІаштІехьдаьха хиларо а.

ХІара шера боккха пайда эц колхозе минеральнии органически удобренех, гербицидех. Ишттa, укх шера «заазин» яхача гербицидашца обработка яьча колхоза хьажкІий кхашкара, из тайпа гІулакх ца даьча кхыча боахамий хьажкІий кхашкара чуийца хинначунца нийсдича, юкъера лаьрхІача 20 центнер дукхагІа хьувкъам чубера. ХІаьта дІадахийтача хІара сомо 4 соман 40 кепиган пайда бир. Дугай кхашка «одрам» яхача гербицидашца обработка яро хІара гектара юкъера лаьрхІача 16 центнер тІакхетийтар. Дуга кхедара дІадахийтача хІара сомо 6 соман 60 кепиган пайда бир.

Бизза пайда эц колхозе хиш дехкарах а. Ишттa, хІара шера хий дилла йиш йолча лаьтта цхьа участок йитац колхозхоша хий ца дуллаш.

Боккха хьувкъам чуба безам бале моллагІа культура шийханнахьеи цІенеи чуэца еза. Из гІулакх дика кхетаду колхозхоша, хІаьта толамца кхоачаш а ду. Ишттa хьажкІаш укх шера итт дийнахьа чуя дош деннадар механизатораша. Цхьабакъда «Коминтерн» колхоза механизаторашца яхье а баьина болх баь ворхІ дийнахьа чуера цар хьажкІаш, хІаьта коминтерновцаша — бархІ дийнахьа. Районе массарел хьалха баьлар «Красный пахарь» колхоза механизатораш гурахьа йийна культураш чуийца а. ХІаьта укх шера юртбоахама культураш мамогга сихагІеи дукхагІеи чуяра района механизаторашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг юха а «Красный пахарь» колхоза викала Ерохин Михаил Ивановича яьккхар.

Даьхача толамех кхоачам а ца беш тІехьа тІайоагІача хана кхы а дикагІча хьокхамашка кхача безам болаш тІадоагІача шера чуэцаргболча хьувкъама хІанзье лард йоллаш ба цу колхоза кхаш леладераш. Укх гурахьа 3050 гектара тІа ялат дІаде дезаш ба уж. ХІаьта хІацале, 2800 гектара тІа лаьтта диззалца чудуийташ хий а дилла, 2890 гектара тІа дІадийнад из.

Зехьа ха йоа ца яра комплексагІа бу болх. Оахам деш йолча агрегаташта тІехьа йоккхий галаш йохаеш, лаьтта цамцадоаккхаш дисковаш еш тракторащ лел, уж чакхъяьлча минеральни удобрени тосе, лаьтта нийсдара макха а боаккхаш, цул тІехьагІа сеялкаш тІехьайолаш тракторащ арайоал кхашка.

— ЦхьоалагІа ноябрь тІакхоачаш гурахьа юв культураш дІайийна йоахаргья оаха, — йоах колхоза керттерча агронома Коркинас.

М. ХАМАТХАНОВ.

Іаш вокхарга сеца ца байтаре, — деш вай къорІа тІара, — йохаяь хургьяр чухьа хаддаза даьла цІи йоаха монастыраш а, киназаш а, синагогаш а, маьждигаш а» (22 сура, 41 стих). КъорІа тІарча цу аито цхьаккха шеко хилийтац ислама хьехам социальни маІан долаш хилара хьакъехьа, вешта аьлча мутІахьа хилара, «нах паІаш воккхарга сеца ца байтача» барг ца хилара хьакъехьа. Вайна магарра, мутІахьа хулга къорІа тІа цхьа моллагІа дола лоадамбоаца хІама а ца лоархІаш, данза даргдоацар лоархІаш да. Из мутІахьал мича, мишта лелае еза хьахьоккхаш дола масалаши указанеши йоалаю цу тІа. Масала, нагахьа санна хьалдарий Іаьдало гІелал яхье, хьо ІотеІавой, йоах къорІо: «Сатохаш хила цар яхачоа, хеставе хьай даьла малх хьалбаьлча деnз чубиззалца, байсанна а, хеставе из ди делкъийга кхаьчача хана а» (20 сура, 130 стих). ХІаьта нагахьа санна хьай дэлла хІама дика вІаштІехьдаьннадале, дика аьттув баьннабале, тІаккха а гІадвахеи кураваьлен ма хила, хІана аьлча «аллахІа безац кура баьнна, доккхалаш деш бола нах» — хьех къорІо (31 сура, 18 стих). ХІаьта сатохаши дикалар деши болча шха мара хургдац «гешти сийлахь-доккха совгІати» — дош му къорІо.

Даьла цІераца къорІа тІа низоагІду доал деча эксплуататорски классий Іаьдал, частни доалахьенна тІакховда йиш йоацаш хилар. Частни доалахьенна тІакхайлачун кулгаш теда, йоах къорІо. КъорІо кхайкаеш йола из къизал тахан а тІехьа йиза чакхйоах цхьадолча бусалба мехкашка, белггала аьлча, Саудовски Араве, Ливе, кхычахьа. Цхьабакъда, цу тайпара Іазап тІалоагІадора аьнна а мукъаялийтац общество къоал санна йолча социальни зуламах. Къоал дІадоаккхалургдац эксплуататораш боацачен нийсхо йолчен общество мара. Къуи хьахьехьа из къизал, къорІа закон кхоачашдеш йолча общества совнагІа бала качболл шийна эйп ваьккхар къу лелавайна ца йоалаш хиларах, хІана аьлча ва тайпа таІазар даь саг болх бе ца могаш вус, сагІадехарг хул цунах.

Патриархата котало чІоагІъю къорІа тІа. Обществера эггара тІехьера моттиг кхоачаю кхалнаха. ЧІоагІду дукха истий кхувлилга, урдош довхилга. Саг йоалаяр-яхар цхьан ларда тІа а доаккхаш, къорІо йоах: «Оаш боалабе могабу чІоаггІа тІахьожам а болаш кхебаь шоаннэчул хьалхагІа хьехам беннарий (вешта аьлча иудейий христианийи) мехкарий, доагІаш дола совгІат оаш царна даьчуд тІехьагІа. (КъорІа тІара 5 сура, 7 стих). Укхаза дувнар йиний даьшта нускалах боагІа мах балар, вешта аьлча, саг йоалаелгах дохкар-эцар дар санна дола хІама а дий дІаоттадеш дола мехр (урдув) далар да. Юкъерча бІаьшеренешкара из сидоаца гІулакх бусалба мехкашка хІанз а долаш да. Урдув довхилга цІендаь дІадаьккхадац вай мехка а.

Урдувца ювзаенна я кхалсага сий ІотоІадеш йола къорІа тІара дукха кхыйола установкаш а. КъорІо моарошта хьех, масала, аьнкар ца деш болча шоай исташта еттилга а кхыметтел уж боабелга а.

Сесаг йитара бокъо (къорІа яхачох) маьра мара яц. Цу тІа а, сесаг йитара кхоачам ба кхозза «аз йитай хьо» аьлча. ТІехьаленна йолча бокъонга диллача а эшаду кхалсага хьашташ. ТІехьаленах дола дакъа воІага кхоачачул шозза кІезигагІа кхоач наьнага, йоІага. Вайна магарра, къорІа тІарча правови нормаша чІоагІъяь дІаоттаяьй вай заман VII бІаьшерене Аравийски ахІайрен торгови центрашка хьахинна классови, феодальни отношенеш.

Къорlон цунгара хьадоарІача бусалбай законодательстван бусалбаштеи мунапакъаштеи (Іаьсабараштa) бекъ нах, царна юкъе хаддаза моастагІал а дехкаш, вІаши юкъера тешам а боабеш. Бусалба боацаращца (мунапакъашца), къорІо яхачох, моастагІал хила деза, къахетам боацаш «сийлахь» тІом — «Джихад» дІахье деза царга ислама тІехьалаттараша. «Мунапакъашта шоаш духьалъэттача хана, — хьех къорІа, — бокъонца оашош уж эшэбелцца кортош теда царна тІера!» (4 сура, 4 стих).

Дунеи саги хьакхоллараx бола къорІа хьехам хьадагалаьца а Іилманца духьала а ба. Из да библе тІара фаьлгаш Іарбий хьисапагІа юха кердадахар. XX бІаьшерене яьча Іилма-технически открытешка диллача цхьаккха критика доалуш дац уж.

Юххера а, бокъонца уйла тІа а йохийташ къорІа дийшача ше мадарра хьагучадоал — цу книжка керттерча турпала — даьла — аллахІа тІагІоллара куц а оамала белгалонаш а. Бусалба дыно ший даьла сага тара хилар харцдой а, къорІа оагІош тІара хьалув сагах доахкарел дуккхазза а тІехдола гІулакхаш доахкаш вола аллахІ.

«Вай даьла аллахІ ва», — йоах къорІа тІа, — «цун яр санна цІи йолаш цхьаккха а вовзий хьова» (19 сура, 66 стих). ЦІераш дукха я даьла.

Дукхагla болча бусалба наха 99 цІи я, йоах аллахІа, хІаьта дала хержача цхьабараштa (Сулейма-пайхамара, Іиса-пайхамара, Мухьмад-пайхамара) мара миштай хац цун бІоалагІа йола цІи, хІаьта из цІи харо тамашаш кхолла новкъостал даьд царна.

СУФИЗМА къаьстта шин тайпара форма — мюридизм йолаш ба Нохч-ГІалгІай чура бусалба ды. Цо яхачох, бусалба наьха дунен тІарчен къематден чурчеи вахара дешашка къаьстта дакъа кхоач шайхашта — устазашта. Мурдий тоабашта юкъерча шайшахта пайхамарий дакъа кхоачаду. Уж, мюридизма идеологаша яхачох, даллеи нахаи юкъе латтараш «даьлаца къамаьл дераш» ба, Іаламачарел тІехдолча тайп-тайпарча низашца дани буввабенша ба. ХІаьта царна а ишттa «ховш я аллахІа бІоалагІа йола цІи», цудухьа тайп-тайпара тамашаш кхолла низ кхоачаш а ба.

Даьла къайленаш хов яхарий хьакъехьа «ЯлхлагІча рейнски ландцтага дебаташ» яхача хьалхарча статья тІа К. Маркса яздаьд: «Нагахьа санна ше даьла къайленашка кхоачалу аьнна хеташ саг хуле, вай общество алхха цхьан оппонента — психиатора могаргга цо яхар официально харцде» (К. Маркси, Ф. Энгельси, соч. т. I, оагІ. 56).

Цхьабакъда даьлах тешараша цун уйла яц. Кишиев Кунта-Хьажа уж тайпа гІулакхаш доахкаш хинна хиларах духьа цхьа боалаш теш уж. ХІаьта хІанзарча мюридизмана керте латтараш наха дІахьагадац аьнна сагота бац — селлъеа низ кхоачаш хиннача Кунта-Хьажас пайда хІана ийцабац цунах, 1867 шера ше веннача паччахьа сылкера цІавар духья мукъагІа. Из хьахайта йиш йолаш бац уж, хІана аьлча тІаккха даьлах тешараштa дувца дезаргдар цар, Іалама низашца доаца хІамаш, вешта аьлча, тамашаш кхолла низ кхоачаш бола нах а боацаш мо мара, аллахІа цІераца ювзаенна цхьаккха тамашаш ца хилар. ХІаьта цунах, тайп-тайпарча темашех латташ я мюридизма, вешта мюридизма хинна а ца Іеш, берригача ислама, христианства, кхыча дыний ерригa идеологи а. ТІаккха-м зикараш де гулбала вІалла дог а доагІарг мича дар даьлах тешарий АллахІа цІераш йоахилга ма дий зикрулдахІ.

Бусалба наьха даьлах доахка юкъ-юкъера гІулакхаш хьагучадувл цІерашкареи эпитеташкареи. Из мукъагІа хинна хинав «Паччахьалкхений паччахьа» а «Хьакъале судахо» а, цу цхьан ханна «Лакха», «Низ болаш», «Башха-дика», «Дикаш дер», «Раьза вар», «Къахетаме», «Камаьрша», хІаьта цунца цхьана из ва «Сийлахьвоккха», «Низ кхоачар», «Эгlазал тІаслхаер», «Шекволкхаргвоацар», «Тешаме ха», «ЛоархІаш вар», и. кх. дІ. а цу тайпара кхыдараш а.

КъорІа тІа дувцачох, хІама гуш а хозаш а ва из: «Ший лаьш бІаргагу далла» (40 сура, 47 стих), «хІама хозаш ва даьла» (58 сура, 1 стих). КъорІа тІа вувца даьла къамаьл деш а ва: «Массаза а деча тайпара къамаьл даьд дала, — деш вай къорІа 4 сура 16 стиха тІара, — Муса пайхамарца». Цул совгІа, «нагахьа санна фордах са даьла дешаш дІаяздеш дола шаькъа хилча а, са даьла дешаш кхоачадена далале форд лакъаргболаш, селлара дІаьха къамаьл долаш ва даьла», — йоах къорІа 18 сура 109 стиха тІа. КъорІо яхачох, кулгаш долаш а ва даьла. хІана аьлча цо ше йоах из ишта: «Сай кулгашца хьакхелаь аз саг» (38 сура, 75 стих).

АллахІ сага тара хилар гуш да тІерча куцах хинна ца Іеш, къорІа тІа даьча йоазоно ма яххара, цунах йоахкача оамалех а.

Бусалба наьха даьла дикагІа дІаовзийтара къорІа тІара кхы цхьаькха цхьа хІама а теркалдергда вай. Мадарра аьлча — хІилла — малхбоалехьарча купеца оамалий эггара белгалагІа йола оагІув. Дохкарэцар дечун белгалагІа йола из оагІув хьожаю къорІо ший далла. «АллахІ хІилланчех говзагІвар ва» — деш вай къорІа 3 сура 47 стиха тІара.

Ишттa, шоаш а ца зувш, Іолохваьа къорІа аатораша шоай даьла — аллахІ сигалений паччахьалхера «кьиной лаьттан» тІа воаккхаш, цунна тІехдаьха дале а, моллагІча деш волча сагах вай заман VII бІаьшаре йолалуча юххье хиннача Іарбий общества викалах доахкараш санна дола гІулакхаш а хьожадаь.

КЪОРІА чулоацама критика ерий цІерагІа из бакъахьа ца лоархІаш дола хабараш кІезига ахац бусалба ды лелаберашкара меттел, шоаш даьлах ца тешаш лоархІаш болча нахагара а. ДукхагІча даькъе цар дувцар укх тайпара да: къорІа сендухьа бІехду оаш, цхьаккха дика хІама ца корадоагІаш да шо цу тІара, бакъахьардар ца хьехаш да къорІа, е сенна во да, масала, нах боабелга, къоал, харцо, зина, корта бохо малар мелга, кхыдараш дехкаш дола къорІа тІара хьехамаш?

Цкъа-дале къорІа гадоахараша оттадеча цу тайпара хаттаро кхы тІа а бакъ ма дой къорІа даьлагара Іочудесса а доацаш, лаьтта яздаь хилар. Цу тайпара оттадаь хаттар духьала да къорІа дешаи маІанаи. Нагахьа санна къорІа автор аллахІ ше хиларах гийшача (хІаьта цунах ца тийшача, мунапакъ — Іаьса саг ма хулий), цу тІа мел дола хІама дика хила ма дезий, шекволкхаш дола цхьаккха хІама хила йиш мичай цу тІа. Ишта ца килча-м ший керттерча гІулакхех ма заргварий даьла: «Долла хІама ховш вар», «Доллача хІаманна хьакъал кхоачаш вар», и. кх. дІ. ХІаьта а, ховш ма дий, цу тІех хьакъалеча книжка тІа цаІ шоллагІчоа духьала йолаш ши бІаь ткъо совгІа стих хилар. Масала, къорІа авторо из тешараш шоллагІча сура тІа тешабу, цо (дала) юххьанца «шоана лаьттан тІа мел дола хІама хьакхелла а тІаккха сигаленгахьа а ваха, из ворхІ сигаленах латташ хьаяь а хилар» (2 сура, 27 стих). ХІаьта кховзткъе ткъестлагІча сура тІа цу авторс язду, юххьанца сигала «цун тхов хьа а баь дІаоттадаьд цо из, цунбийса баьдъерзаяьй, тІаккха сабелгало араьккхай, цул тІехьагІа доаржадаь Іодиллал лаьтта, цунна чура хьаарадаьккхал хийи даьгІенаши...» и. кх. дІ. (79 сура, 27—33 стихаш), вешта аьлча долла хІама кхыча тайпара да. Сенах тешаргва?

ШозлагІа-дале, къорІа тІа долаш да укх тайпара хІамаш дехкаш дола хьехамаш: саг ма ве, хІама ма лочкъае, и. кх. дІ. Уж-м эггара хьалха берригача наха доагІаш ма дий, хІаьта къорІа тІа уж хьехамаш къаьстта маІан долаш да. Малав ве мегаргвоацар? КъорІа ве ца могавер бусалба саг мара вац, хІаьта кхыбараш боабелга цу тІа дехкаш дац. Кхыча тайпара аьлча, цІий мехкадеш тІемаши низаши даь истори да ислама истори. Нохч-ГІалгІай чу а низагІа доаржадаьд ислам.

«ТІом дІахьер» — Малхбоален дош оттара исторех» яхача статья тІа К. Маркса яздаьд: «КъорІаи цун ларда тІа латтача мусульмански законодательстваи тайп-тайпарча халкъий географии этнографии уж шин мехкаи шин къамаьнен — тешараштеи ца тешараштеи декъара чоалхаенчен шоашта аттагІа йолчен формула тІа юг. Ца тешар — из «харби», моастагІа ва. Ца тешараш закона ларлІац исламо, бусалбаштеи ца тешараштеи юкъе хаддаза моастагІал хургдола хьал оттаду» (К. Маркси Ф. Энгельси, соч., т. 10, оагІ. 167).

Кхы «нийса даь» йоазош хьехамаши леха дезий къорІа тІара?

Эггара хьалха бусалба дын истории Іарбий литературен хьадоладаьр къорІа да. Геттара хьалхарча хана оттадаьд из. Цун текста тІа хьахьеккхай дегІаухача феодальни отношенешта нийсса патриархальни лоал а родоплеменной отношенеш а йиса хиннеча ширана Іарбий — бусалба паччахьалкхенерча наьха чоалхаенеи вІашдухьали йола отношенеш. Лоалла оттадаьча халкъашта классови Іазап тІалоаттадар, царца къизал лелаяр нийса лоархІ къорІа хьехамо. КъорІа гаьнна хьалхарча хана наха лайна хала ха хьахьоккхаш дола чІоагІа лоархІаме документ да. Цунах латт цун мах а.

Из книжка кхыча тайпара лархІар, хІанзарча обществе практически юкъедахьара цхьа моллагІа дола дика хІамаш цу тІара лехар зулам да. Из деш болча наха, шоашта из лой а ца лой а, вай идейни моастагІий оагІув хьаллоац. Вай идеологе — марксизма-ленинизма, дунеи тІа керда вахар хьалдерий идеологе, къьнара дуне хувцар духьа къовсам лоаттаберий идеологе къорІа идеологеца юкъа цхьаккха хІама дац цун.

Парте хьех вайна, коммунизм хьалъяр — из наьха экономически вахар айделга, материальни рузкъаш Іоаделга хинна ца Іеш, коммунистически морала сийлахьа принципаш йоахкаш вола, массе оагІорахьарен гармоническин деІавена, духовни чІоагІал, моральни цІенал, физически уннаціенал шийна чухь цхьана тарьеш вола керда тайпа саг хьалкхевелга а да яхаш.

КъорІа тІа белггала дийхкад тешаш вар (бусалба саг) вувлга. «Нагахьа санна тешаш вар хьаннагІчо вийна а шийна ховшие а вийча, цунна бола беххам — жожагІате, даим цу чу валлар» (4 сура, 95 стих). ХІаьта цунца цхьана, къорІа авторо, ше шийна духьала а волаш, санкци лу бусалба наха юкъе цІий мехкадеш моастагІал лоаттадеи боабеп. «ХІай шо, тийшараш! Боабараштa хьалхара юха боабелга яздаьд шоана: паргІатачоа хьалхара — паргІата вар а лаьна хьалхара — лай а, кхалсага хьалхара — кхалсаг а...» (2 сура, 173 стих).

Цу йоазошца къиза Іаьдал — пхьа дехилга чІоагІдаьр аллахІ ше мара кхы саг вац.

Республике даьча социологически тохкамаша хьахьеккхад, хаттараш даьча дуккха а дукхагІа болча гражданаша из зуламе Іаьдал харцахьа лоархІаш хилар. Юкъ-юкъерча наха мара нийса лаьрхІадац из. Цхьабакъда, пхьа дехилга могадеш бола нах мел хинна а болаш хиларо хьахьокх, вай гражданий цхьадола дакъа хІама а къорІои шариІатои яхараш чакхдоахаш дынах тешача наьха — бусалбай быте къорІа цхьайола регулятивни функцеш лоаттае гІерташ болча дын фанатикий влиянена кІаллатташ хилар. Деррига а из да-кх из, «ма боабе» яхача къорІа гІарча хьехама хьакъехьа аьлча аргдар.

Дукха бе-башха доаллаш нзаморг ала йиш я КъорІа кхыча «дикача» йоазонехи хьехамехи. Уж дерригаш а дика да аллахІ юкъе ца гІерташ наха эзараш шерашка вІаштІахьйоахаш хьаьяькха наьха цхьатарра юкъара нравственни принципаш уж хиларах. Цхьабакъда даьла наьха гІулакхашта юкъе гІерта ма ваьллинге а, кхы тайпа социальни маІан хул цар, эггара хьалха доал деча классий оагІув хьаллоац.

Белггала аьлча къорІа арадалалехьа а (вай заман VII бІаьшере) из арадаьначул тІехьагІа а (къорІа хьакъехьа цхьаккха хІама а ца ховш долча мехкашка) цхьанна а законашка могадаьдий къоал делга, харцо ювцилга, зина деладелга, ужжамо кхыдараш? Могадаьдац!

КъорІа дешача хана, цун хьехам хІанзарча ханаца бусгача хана, цІаьхка а дог теш вай, цу книжка ларда тІара хьебоагІаш бола ды реакционни хиларах а ислам коммунизма идейца тарлургбоацаш хиларах а.

Х. МАМЛЕЕВ,
КПСС обкома лектор.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

СОЮЗА МУГIАРАШ ШЕРЛУШ ДОАГIА

7-гIча ноябре, Сийлахь-боккхача Октябра 57 шу дузача дийнахьа, Чехословаке къаьнарча традицех торжественно хьаелларгья чехословацко-советски доттагIала месячник. Цунга кийчо еш я СЧСД — чехословацко-советски доттагIала Союз. Чехословацки къахьегамхой из массови организаци хьахиннай Чехословацки республика кхел белгалъеш хиннача 1948 шера февраль бетта деношка: мехка чурчен доазол арахьарчен буржуазе яьча реакционни заговоре жоп а луш Чехословаке болхлой классой къахьегама халкъой мехка дизза доал дара бокъонаш ший кара ийцар.

СЧСД членаша доккхал ду из организаци хьакхоллаш хиннар Клемент Готвальд — башха дика коммунист — интернационалист, Чехословаке хьалхара болхлой президент хинна хилар. «Сона хет, са хьамсара новкъостий, — яьхад цо чехословацко-советски доттагIала Союза хьалхарча учредительни съезде, — вай союза из хьакхеллача денз, доккха декхар хьалхашка отт: цо лораде деза чехословацко-советски союзнически цхьоагIон гIулакхаш, цу деша деррига вай халкъ юкъе а озаш, цо массанена дIа а хозаш ала деза, тха союзнически цхьоагIон гIулакхаш цхьанне а кулг тIаккхувдале бокъо йолаш дац, даим а массадолча хIаманна а Советски Союзаца оагIув болаш вай дIахо ухаргда аьнна. Кхыча тайпара цIаккха хила йиш а яц».

Тахан, цу хана денз ткъаьи пхиъ шу совгIа ха яьннача хана, тIехдаьккха а доалаш ала йиш я, ЧССР къаман фронте чуйоагIа эггара массови йола организаци а хинна чехословацко-советски доттагIала Союз дIаэттай аьнна. Цун мугIарашка — 24 эзар совгIа йолча юкхьанцарча организацешка вIашагIтеха 1.700000 саг ва. Уж мугIараш дIахо а дегIаухаш латт. Укх шера духхьал ялх бетта Союза юкъебаьккхаб 145 эзар керда членаш.

Са дуккхаза а хила вийзав юкхьанцарча организацей собранешка, конференцешкен доттагIала сайренашкен, кулгалдеча органий заседанешка. Тешам боллаш ала йиш я са: чехословацко-советски доттагIала Союз — из я вай халкъашта юкъера доттагIали дIа-хьа гIулакхаш леладелген чIоагIдара дуккха хIама ду политически денале организаци. ДоттагIала Союзо иштта кIезига пайда бац чехословацки экономикана, Iилмана, культурана. Укх тайпарча цхьан масалга хьежача тоъаргда: дукха ха йоацаш хьалха, социалистически къахьегама бригадашта юкъе хьалха латтача советски опытах дикагIа пайда эцараи практике юкъекхахьараи социалистически ях яржар.

СЧСД къоабал а деш бахача наха юкъе, керттерча даькъе кагирхоштен дешархоштен юкъе, шерра пропаганда ю эрсий мотт Iомабара. Эрсий мотт—чехословацки школе хьехаиза даргдоаца предмет. Цхьабакъда тахан кхоачам баь Iе йиш яц школе луш йолча знанех боарамах. ДоттагIала Союзо хIара шера бераштa юкъе «Пушкина оттадаь памятник» яха общереспубликански конкурс кхайкаю. Укх шера цига дакъа лоацаш 60 эзар гаргга дешархо ва. Уж яхье бовл эрсий меттала стихаши художественни прозеи дикагIа ешара, эрсийн советскии илли алара. Аьхкии Iайи эрсий мотт Iомабара йолча центральни комиссе (из тайпа комисся я доттагIала Союза ЦК) — эрсий меттала лагерни курсаш вIашагIйолл. Шин кIира лакхерча классашка деша багIача дешархоша Iалама моттигашка салоI дийцахьа кхаь-диъ сахьата эрсий меттах шоай йола знанеш шаьр а еш.

Къаьстта шин болх айбу Союзо хIара шера доттагIала месячникаш хьатIакхоачача хана. Цудухьа хIанз Прага центре латта СЧСД ЦК дуккха этажаш йола здани, дуккхача доакъошкарен подразделенешкарен донесенеш вIашагIкхетен хIараяр цхьа уйла йола — вай халкъий доттагIал кхы а чIоагIдалара, чехословацко-советски бувзамаши контакташи кхы а чIоагIагIа кхотадаларан шердаларан деррига дергда яхаш йола решенеш араювлен, тIема штаба таръеннай.

Б. КРАЕВСКИЙ,
ТАСС корреспондент.

ТОРГОВЛЕНА ОТТАЯЬ ДУХЬАЛЕНАШ ДIАЯХАР ДУХЬА

Официальни хоамех хьагучох, координационни комитето (КОКОМ) оалаш йолчо социалистически мехкашка цхьадола товараш дохкара оттаяь духьаленаш дIаяха дага я Япони правительство. Социализма мехкаща капиталистически паччахьалкхенаша лелаю торговли нийсъеш, мадарра аьлча, сецаеш йола из комитет НАТО членаша 1949 шера вIашагIъеллай. Япони 1952 шера юкъеяхай цунна.

Октябра бутт бовш Париже аргIанара заседани хургья координационни комитета. КОКОМ-о социалистически мехкашка ца дохкийташ социа-даьча 160 хIана дац аьнна долча товарий тайпаех ткъо тайпа «Iаьржача спискана» юкъера дIадаха гIерташ я Япони, деча хоамашка диллача.

Японски экономисташа цкъа санна дуккхаза а белгалдаьхад, йолаш йолча торонашка хьежача вIалла а кхоачам болаш дац социалистически мехкаща леладу Японена гIойле йолаш дола торгово-экономически гIулакхаш яхаш. Цудухьа цу тайпара гIулакхаш дегIадоаладара новкъостал деш боаккхаш бола хIара гIа, белггала аьлча экспортни духьаленаш цхьадолча даькъе юхаяха лархIар, Японе доалерча гIозараша хьаллоац. «Шийлача тIемо» хьахилийта КОКОМ-а дискриминационни спискаш кхохкам кIаьдбаргахьа йолча массане тенденцена духьала хиларах уж хувца лархIаро, моттигерча обозревателашта хетачох, тешал лу, японски правительственни гIозарашка белггалара политически нийса уйлаш е баьнна хилара.

Б. СМИРНОВ,
АПН соб. корр.

Токио.

ДОГДОАХИЙТАШ ЙОЛА ПЕРСПЕКТИВАШ

Франце общественносто чIоагIа хьашт хинна тIанийцар, Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретарь Л. И. Брежнев Французски Республика президента В. Жискар д'Эстэна вехаргIа балха визитаца вена 1974 шера 5—7 декабре Франце хургза аьнна Елисейски дворецо баь официальни хоам.

Уж вIашагIкхетаргхилар цхьана леладеча франко-советски гIулакхий принципаш практике леррагIа чакхъяхар лоархI тайп-тайпара политически лостамаш долаш долча газеташа. «1970 шера 13 октябрерча франко-советски протокола тIа лаьрхIача тайпара йола политически консультацеши паччахьалкхений тайп-тайпара кулгалхой каст-каста вIашагIбетталулген дIахо леладар хургда цу совещанех», — язду «Юманите» яхача газето. ФКП центральни органа хетачох, переговораш еча хана дувцаргда шин оагIонна юкъерча юкъмоттигах дола дешаш а хIаьта иштта дунен халкъашта юкъера проблемаш а, хIаьта царна юкъе къаьстта уйла тIайохийтаргья Европерча кхерамаленацхьана гIулакхаш леладарахи йола Совещани сихагIа чакхъяккхара. Буржуазни прессо а, ший оагIонгахьара, белгалдоаккх, французски доалера гIозараш керда советски заказаш кхачар ловш хилар. Дуккхача обозревателаша белгалдоаккх, СССР-цеи кхыча социалистически паччахьалкхенашцеи цхьана Франце вIаши гIойле йолаш дола гIулакхаш леладара дIахо а тIа-тIа дукхагIа йоккхий торонаш хилар.

Цу хьакъехьа дийшар, белгала аьлча, дукха ха йоацаш Марселе хиннача дунен халкъашта юкъерча ярмарке французски фирмай официальни наьхен викалашен. 2500 совгIа экспонат чухиннача советски павильонага хьежа вахьнначул тIехьагIа Къаман собоане председатела Эдгар Фора, Марсела мэра Гастон Феффара, ярмарка генеральни директора Жан Пожиоле белгалдаьккхар, франко-советски бувзамаш дерригача доакъошка аьттув болча тайпара дегIаккхувлар боккхача лоархIаме хилар.

Шун корреспондентаца шеквамаьл деш франко-советски торгови палата генеральни секретара Роже Люка белгалъяьхар дIахо Франценен СССР-ан юкъера торгово-экономически бувзамаш дуккхагIа леладарга догдохийташ йола перспективаш. Советскии французскии промышленноста эшараша, аьлар цо, тIагIертта дIацех царна юкъе айхагIа коопераци елга, цу тIа а хIара мехка эшача экономически хIамашка хьежжа цхьанне шоллагIъяр дIакхоашийй мара цар экспортни продукци конкуренци лелаеш ца хилча хIаьта а.

Ер шу чакхдоалаш маьхага диллача Франценен СССР-ан юкъера товарооборот 5 миллиард франкага дIакхоачаргья. Хьалхарча ах шера французски рынке декха советски товараш 40 процент дукхагIа хилар.

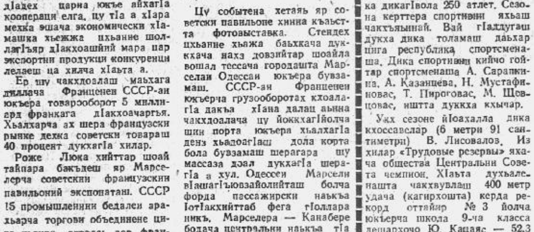
Роже Люка хийттар шоай тайпара бакъдеш яр Марселерча советскии французскии павильоний экспонаташ. СССР 15 промышленни бедален арахьарча торгови объединене цига хьокха оттадаь дар французски рынке хьалхагIе а къоабалдаь тIайица массе тайпара дуккха товараш. Марсельски ярмарке гойташ хиннача юртбоахама машинаша, экскаватораша, энергосиловии кемайи оборудоване, радиотехнически химически товараша, фотоаппараташа а бустамий тайп-тайпарча прибораша а, бедала дуккхча кхыча тайпаша а санна, къаьгга хьахьокхар советски экономикана хадданза хулаш йола прогресси цун экспортни торонаши.

Марсельски ярмарка болх баьча 12 дийнахьа советски павильоне, цун коммерчески директора Л. Д. Григорьева хьакхайкадаьчох, итташ миллионаш франка маьха контракташта кулгаш яздир. Цо цIаькха а бакъду дипломатически гIулакхаш оттадича денз 50 шу дизар белгалдоаккхача шин мехка хьашташа ма яххара дола СССР-ои Франциен цхьана леладу гIулакхаш беркате хилар.

Цу событена хетаяь яр советски павильоне хинна къаьстта фотовыставка. Стендех цхьанне хьажа баьхкача дуккхача нахз довзийтар шоайла вошал тессача городашта Марселаи Одессаи юкъера бувзамаш. СССР-ан Франценен юкъерча грузооборотах кхоалагIа дакъа хIана далац аьнна чакхдоалача цу йоккхагIйолча шин порта юкъера хьалхагIа денз хьадоагIаш дола корта бола бувзамаш шерагара шу массаза доал дукхагIа шерагIа а хул. Одессеи Марсели вIашагIъювзайолийташ болча форда пассажирски наькъа IотIакхийттаб фега гIоллара никъ, Марселера — Канабере бодача центральни наькъа тIа сентябре хьайийллай Аэрофлота представительство.

Н. КУЗНЕЦОВ,
АПН соб. корр.

Марсель — Париж.

● ФРАНКФУРТ-на-МАЙНЕ. Ер фотографи Германе Федеративни Республика йоккхагIа ярех йолча, 200 совгIа банк а йолаш мехка финансоби столица оалаш йолча городе даь да. Франкфурт-на-Майне снбат къаьнача къаман колорит хIанзарча ханаца чIоагIа вIашагIъувш да. ХIара шера традиционни ярмаркаш еш йолча городо дуккхача мехкашкара деловой нахи хьашийн тIаувз.

СУРТА ТIА: хIанзарча ха- [illegible] сурт.

В. ЕГОРОВА сурт.
ТАСС фотохроники.

Ансамбле йиIигаш мара яц

«Мзиури» — город Тбилисе пионерийн дешархойн республикански Двореца йиIигий вокально-инструментальни ансамбль. Цун цIи бераша шоаш тиллай. «Мзиури» яхилга гуржий метталара даьккхача «малх» яхилга да.

«Мзиури» — бокъонца эстрадни искусстве хинна керда хIама. Ансамбла эггара зIамагIа йолча доакъашхочун Чохонелидзе Тамрикой ворхI шу мара мича даьннад, хIаьта эггара йоккхагIчун Масхулия Маринай — 13.

— Цкъа репетици еча хана, — дувц «Мзиури» художественни кулгалхочо Казарян Рафаэла, — сцена тIа а яьнна инструменташца ловза яьлар йиIигаш. Царна «йоккха инструмент» елча фу хургда хьажа лаьрхIар оаха.

Пионерийн дешархойн Двореца кулгалхоша цу гIулакха эша новкъостал дир. Тхона лаьрхIа помещени слар, бераштa инструменташ ийцар. Бакъдар аьлча, йиIигашта юкъера музыка дикагIа кхетараш, хьалха вокально-хореографически группашка дешаш хиннараш хьахержар ансамбле. ХIаьта цул тIехьагIа ши бутт баьлча тхоай хьалхара концерт делар оаха.

Ансамблаца болх беш ба — Джаяни Гурами — музыкальни кулгалхо, Мдинарадзе Нодари — духовой инструментех вола педагог. Эггара зIамагIа болча артисташта лаьрхIа алапех оттаяь ноташ кийчйир Джаяни Гурама. Тахан хийцца локх йиIигаша музыкальни инструменташ — электрогитараш, ксилофон, ударни, духовой яраш, цхьанне тIара сиха вокх инструмента тIа овтт.

— Эстраде хила дезача керттерчох цаI — гIулакх дезари цунца хьашт долаш хилари, — йоах композитора Раквиашвили Александра. — Эстраде инструменташ шаьра, атта локх аьнна каст-каста хетийта дезаш хул бокккагIбараш, хIаьта берий из шн-шегIа хул. Цхьабакъда, цу аьттона тIехьашка бераштa искусствацара безам совбаьккхача воспитателий боккха къахьегам латт.

Ансамбль вIашагIъеллача денз кхо шу даьннад. Цун «къоанош» чIоагIа лорaю оркестрера шоай моттигаш. Керттерча моттигех цаI я ший гIулакх дика довзаш йолча Хорбаладзе Лияс доал ду ударни установка. Электрофонан фортепианонеи кхычунга доал дайтац Санеблидзе Нанаси Гобиашвили Ниноси, хIаьта бас-гитара Масхулия Маринана езаеннай. Дукха лийхар чIоагIа сатеми къахьегами безаш йола соло-гитара локхаргбола саг. Дундуа Хатунана дIатIакхаччалца 15 сагага хьежар. Говза локх флейта Деканозишвили Кетиноси Джабуа Майяси, ксилофон — Цулая Мананас, бонги — Сирадзе Майяс.

ХIанз ансамбла репертуаре 60 гаргга гуржийн эрсийн, английски французски иллеш да. Цхьабакъда духхьал берий дараш мара дац. Из «Мзиури» закон, цун творчески кредо я. Бераш чIоагIа лораду цар хана ца тарлуш йоацача репертуарах. Цун тешал ду ансамбла тIеххьарча программо а. Шин отделенех латта концерт композитора Раквиашвили Александра лаьрхIа цу ансамбла яздаьча «Мзиури» яха илли аларца дIадоладу. Цул тIехьагIа концерта хIара доакъашхочо ши-ший номер дIакхайкаю. Уж да гуржий халкъа «Иав — Нана», «Чела» яха иллеш, «Тхона дукхагIа еза фата» яха хоза халхар. Немций меттала оал Моцарта ага тIара, английски меттала «Музыка оазаш» яхача фильмацара зIамигача бежаIун илли, непальски — «Майя, Майя» яха халкъа иллеш. Латышски композитора Раймон Паулста язъяь оркестрца локхача скрипка соло кийчъяьй Царцидзе Лиенас. Ши илли — «Ленинградски кIаьнкаш» яха композитора Шварцеи «Бераштa машар эш» яха Тбилисски педагогически института студента Векус Мерабеи яздаьраш — фашистски Германи эшаяь 30 шу дизара хетадаь да.

«Мзиури» гIоръяьнна цIи хеза я. Тбилисе концерташ тийнна Iац йиIигаш. СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставка дирекце хьехарах Москве хиннаб уж, Центральни телевидене гIолла, Ленинграда Октябрьски концертни зале концерташ оттадаьд, Москве советски эстрада дикагIбарий программана юкъе дакъа лаьцад, бархI фильм, царца шиъ полнометражни а долаш, довкхача дакъа лаьцад. «Мелодия» яхача фирмо Тбилисерча йиIигаша оалаш 18 илли дIаяздаь стереопластинка арахецаргья.

Доккхий хулаш доагIа бераш, чоалханегIа хул программа а. Массехк шу даьлча, хьал а кхийна дукхагIа йола йиIигаш кердача оркестрашка гIоргья, чоалханегIа йола репертуар Iомае болалургба, цхьабакъда «Мзиури» юсаргья. Ансамбле йоагIаргья хIанз 22 сагo дешаш йолча кийчон группера йиIигаш. ХIанз ший хьалха хиннача составе я «Мзиури»: йиъ Нино, йиъ Майя, кхоъ Тамрико, шиъ Хатуна, шиъ Кетино, кхоъ Лия, Марина, Нана, Манана, Иян Лелаи. ХIара концертага махулла дикагIа илли алари инструмент лакхари мара кхы дага хIама доацаш, кийчлу йиIигаш.

ИМЕДАШВИЛИ Давид,
АПН корреспондент.

Тбилиси.

Спортивни сезон чакхъялара а шоашта карагIдаьнначоа итог е а гулвеннавар республика дикагIвола 250 атлет. Сезона керттера спортивни яхьаш чакхъяьннай. Вай гIалдугаш дукха дика толамаш даьхар цига республика спортсменаша. Дика спортивни кийчо гойтар спортсменаша А. Сарапкина, А. Казанцева, Н. Мустафиновас, Т. Пироговас, М. Щевцовас, иштта дукха кхычар.

Укх сезоне йIоахалла дика кхоссавелар (6 метри 91 сантиметри) В. Лисовалов. Из хилар «Трудовые резервы» яхача обществa Центральни Совета чемпион. ХIаьта духьаленашта чакхвувлаш 400 метр удача (кагирхошта) керда рекорд оттайир № 3 йолча юкъерча школа 9-ча класса дешархочо Ю. Кацаяс — 52,3 секунда.

ХьалхагIа санна диск кхоссача дикагIа хилар гудермесски дешархо Л. Бессонова. Цо кхесса диск 39 метри 80 сантиметри гаьна дIаяхар. Шозза 100-и 400-и метр удача котало яьккхар Л. Кириченкос, 150 сантиметр лакха кхоссаелар № 57 йолча грозненски школа дешархо И. Волынская.

— Яхьаша цIаькха а хьахьеккхар, — аьлар республика яйга атлетика вокккагIволча тренера Л. Ляхтина, — сборни команда дика смена хьалкхувш хилар. ХIаьта хьатIадоагIа шу кхы а бехктокхамегIа да — Россе халкъий спартакиада шу да из.

Сезон чакхъялара приз яккхара яхьаш чакхъяьлар «Буревестник» обществa команда толам а боаккхаш.

М. АЛЕКСАНДРОВ.

СУРТА ТIА: барьерни дистанце—десятиборцаш.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

«Революци дIахо йодаш я»

Гудермесски № 1 йолча школе болх беш я «Революци дIахо йодаш я» яха клуб. Из вIашагIйолла дагадехараш ба школа выпускникаш, студенташ Канаменко Надяи Абрамов Александри.

Клубе я тIема сийлен уголок а. Школа лер йоахараша шоашта хьалхашка декхар оттадаь — халача тIема шерий бIухойн комсомольски вожакаши хьалахар. Вай мехка дуккхача моттигашка письмош дахьийтар дешархоша.

Дукха ха ялалехьа клуба адресагIа письмош аха даьлар. Эггара хьалха из дайтар Челябински вахача тIема ветерана, Советски Союза Турпала, запаса полковника Салтыков Иван Павловича. Цуо Иван Павловичо, цу хана комсорга еннай 1944 шера Днепра форсировани еча къонахчал гойтарах.

ХIанз «Революци дIахо йодаш я» яхача клуба доакъашхой чота тIа комсоргаш хинна Советски Союза итт Турпал ва. Царна юкъе ба Панов Дмитрий Петрович, Петровский Георгий Семенович, Заклюка Иван Степанович, иштта кхыбараш.

ХIанз беррига мохк котало яьккха 30 шу дизар дезде кийчлуча хана школа пионераш тIема доакъашхой лехаш болх чакхбоаккхаш ба.

Ший болх дIахо хьош я «Революци дIахо йодаш я» яха клуб а. Дукха да цун дезараш а: тIема турпалах [illegible] альбомаш, стендаш, плакаташ кийчдар, [illegible] сайренаш чакхъяр.

Л. КАРАСОВА.

Лора хьехамаш

ЛОРАДЕ БЕРИЙ БIАРГАШ

Берий бIаргашта хулаш дола лазараш дунен халкъашта юкъера проблема а хинна дIаэттад. Берий бIаргаш довра бахьанашта юкъе эггара хьалхарчарех цаI да — хатар хилар. Статистика хьа махьоккхара берий бIаргашта човнаш хилара бахьан ха царна Iунал ца дар. ДукхагIдолча хана берий бIаргашта хатар хул улицашка кхераме ловзараш дарах, кIезигагIа—цIагIа, кхы а кIезигагIа — школе, деша даха ха йоацача берий учрежденешка.

БIаргашта човнаш хилар бахьанаш тайп-тайпара да. Улицашка — гIажамаш, гаьнаш, саьргаш, иштта кхыдар леладарах. ХIаьта цIагIа дукхагIча даькъе бIаргашта човнаш хул урсех, мIарех, кIодах, ювнах, хьастамах, иштта кхыдолчох а.

Геттара дукха хатараш хул берий топалгашца деча ловзарех. Кхы кIезигагIа кхераме дац бераша леладу Iад а. ХIаьта школе човнаш ю героца, указкаца, къоаламца. Къаьстта кхераме ба бIарга дестам хулийташ бола анилинови шаькъа къоалам.

Наггахьа нийслу берий бIаргаш доагадеш а. ЦIагIа химически опыташ яр пластмассови тюбикашкарча клеяца, чехкалоталуш йолча веществашца ловзараш дар да цун бахьан.

1974 шера хьалхарча ах шера човнех бIаргашта лазар хиннарех ахаш бераш да. Царна юкъе дукхагIбараш ворхI шерагара дийтта шерага кхаччалца ха йола кIаьнкаш ба. Кхетаде хала дац даьнеи нанней беран тIаэтта хатар — ца ховш хинначох бера дайна бIарга са е кхы а вогIа дар — бера бIарг баккхар.

Цунца цхьана йох машина лалла, станока тIа болх бе, вай Даьхе лорае берий хиина уйла. Цудухьа берий бIаргаш лорадара гIулакх чIоагIа терками, керттерчарех цаI лархIа дезаш да. Бера бIарг лозабе дукхагIа тарлургдолча моттигашка — берий беша, школе, цIагIа, улица тIа дукхагIа хьажа веза царга.

Ловзараш дарз лаьрхIа площадкаш яр, берий мукъа йола ха нийса вIаштIехьъяккхар, санитарно-просветительни болх лерттIа бар — цу гIулакхаша гIо дергда уж хатараш кIезигагIа хилийтара.

Бера кара шийна е новкъоста чов е тарлуш йола хIама бIаргаейча, из дIааларо е цунах хила тарлуш дола зе дIадовзийтаро дукхханахьа хатараш ца хилийта моттигаш я. Бакъда, из хиина даьннадале, бера шоашта ца ховш дола дарба де ма гIерта, хIана аьлча инфекци чуяхийта е бIарг дукхагIа лозабе тарлу.

Цу тайпара моттиг нийсъелча эггара хьалха шоаш дахача моттигерча е моллагIча кхыча поликлинике лора тIадига деза бер. Иштта Грознерча йиълагIча больнице бIаргий отделене эшшача гIо-новкъостал дара лаьрхIа лораш хьакъоастабаьб.

Ший ханнахьа даьча медицински новкъостало бIаргашта лерттIа дарба дара гIо ду.

Б. БАКЛИНА,
4-ча горбольница штате йоаца окулист-травматолог.

Къонахчала урокаш—школе

29 октябре, комсомол хьаяьча дийнахьа вай республика ерригача школашка чакхъяьлар «Къонахчала урокаш». Цига дешархой вIашагIбеттабелар граждански Сийлахь-боккхача Даьхени тIемий ветеранашца.

Иштта № 20 йолча Грозненски юкъерча школе а чакхъяьлар «Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац» яха «Къонахчала урок». Цига дешархой болча венавар Сийлахь-боккхача Даьхен тIема а комсомола а ветеран Бадюков Петр Тихонович.

СУРТА ТIА: Сийлахь-боккхача Даьхен тIема ветеран П. Т. Бадюков школа пионерашца.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

31 октябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Къонахчар творчества» 10.00 — Б. Горбатов. Са тIехье. Телевизионни спектакль, 2-гIа дакъа. 15.55 — Передачай программа. 16.00 — Документальни фильмай программа. 16.50— Шахматни школа. Разряднийкласс. «Эндшиль». 17.30 — Керда обрядаш вахаре. КПСС-а Шелковской райкома секретара Р. А. Муртаева къамаьл. 17.45 — «Iилмеи техникеи» яха киножурнал. 17.55 — Телезрителa хет, критика ю, хьехам лу. 18.30 — Миллионий ленински университет. 19.00 — Классически музыкай концерт. 19.25 — Босбола телевидени. 9-гIа студи. Передача дIахьу Центральни телевиденен ерригсоюзни радиои политически обозревателa В. Зорина. 20.20 — Къонахчар вазаш. Къоначa исполнителий Ерригсоюзни телевизионни конкурс. Финал 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Къонахчар оазаш яхача конкурса дIахододар. ТIехьенча — кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.30 — Босбола телевидени. «Орленок» яхача телестуде концертни зал. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Букварица хиина истори. 18.30 — Производственно-технически информаци яха киножурнал. 18.40 — Нохч-ГIалгIайче гIолла. Информационни программа (эрсийн гIалгIайн меттала). 19.00 — Сон газови колонкен яха фильм. 19.05 — Дешархошта йола передача. 19.20— Шоана, бераш 19.30 — Сийлахь йоккха котало яьккха 30 шу дизарга. Кинопередача. 20.00 — Документальни фильмай кинозал.

1 ноябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Симирг» яха теннкий спектакль. 10.20 — Л. В. Бетховен. Фортепиана оркестраца дола 3-гIа концерт. 15.40— Передачай программа. 15.45 — «Эрсий речь» яха передача. 16.30—Эфире я къонал. Бокъонца бола кагийнах 17.30 — Социализма дуне. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильм. 18.30 — Тхо «БАМ хьалъеш да». 19.00 — Книжкай полка тIа. «ТIеххьара зерат» яхача дувцарий сборник (гIалгIай меттала). 19.15 — «Къона коммунист» яха журнал. Фильм. 19.20 — Республика кхашка. Юрта боахама обзорени. 19.30 — Киргизски ССР-ен Киргизе Компартин вIашагIъелла 50 шу дизарга «Салаьттан Iуйре» Киргизски телевидене программа. Передаче дакъа лоацаш ва Киргизе Коммунистически парте Центральни Комитета хьалхара секретарь Т. У. Усубалиев. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Дувца вай из» яха передача. 22.25 — Босбола телевидени. Оперетта езараштa. 23.25 — Кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — Нохч-ГIалгIайче гIолла. Информационни программа (эрсийн нохчийн меттала) 18.20 — Хоамаш, реклама. 18.25 —Фильм. 18.30 — Социалистически яхье къалхле лелачарна. Концерт (нохчий меттала). 19.00 — Волгоградски телестуде передача. 19.30 — Шоана, бераш. 19.40 — Художественни фильм.

РАДИО

31 октябрь

6.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай металла). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Гуйранара иллеш» яха концерт (эрсий меттала) 16.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала). 16.15 — Къамаьл ду радио общественни редакцес (эрсий меттала). 16.30 — КПСС-а 24-ча съезда соцамаш кхоачашде. «Шоай дош кхоачашдир цар» яха корреспонденци (нохчий меттала). 16.45— Иллеш, ашараш, халхара ашараш (нохчий меттала). 18.00 — Керда ховмаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

1 ноябрь

6.30 — Таджикистана ах бIаь шу даьннад. 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Са стихаца 100 шера кхоачо яьй» яха Таджикистанера литературни передача. 8.40 — Таджикистана искусства мастерий концерт. 16.00 — Республика керттера гIишло. Нурекски ГЭС-ера репортаж. 16.25 — Музыкальни Душанбе. Эстрадни концерт. 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, Iуйрийна цхьаццайолча моттигашка дохк а доллаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хир ю. Дийнахь хенан температура 15—20 градус. Грозне 16—18 градус йовхал хилар тарлу. Кхоанен ломмен морхаш а йолаш, юкъ-юкъе екха а екхаш, лоадама йоачан а йоацаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доллаш, къулба-малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хир ю. Дийнахь хенан температура бийсанна 6—11, деношка 18—23 градус йовхал хилар тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленности отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтере — 2-80-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии—2-80-71.

Газет арадуха шинарен ерам, шоаттен деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84. Типография из-за «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 10211.